

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 41/2020

HENKIRIKOSKATSAUS 2020

MARTTI LEHTI

Huomautuksia

- Ellei toisin mainita katsauksen tiedot perustuvat henkirikollisuuden seurantajärjestelmän tietoihin ja Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (entinen Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos) tutkimuksiin.
- Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä on Poliisihallituksen, Poliisiammattikorkeakoulun ja Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin yhteisesti ylläpitämä tietokanta.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

Julkaisija Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti

PL 24, Unioninkatu 40
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Sarja Katsauksia 41/2020

ISBN 978-951-51-0674-2 (pdf)

ISSN 2342-7779 (pdf)

Helsinki, 2020

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	1
1 Henkirikosseuranta	2
2 Historiallinen ja alueellinen kehitys	3
2.1 Henkirikollisuus Euroopassa	3
2.2 Historiallinen kehitys Suomessa	8
2.3 Henkirikollisuuden kehitys viime vuosikymmeninä	10
2.4 Alueellinen jakauma	11
3 Rikokset	14
3.1 Osapuolten aiempi rikollisuus	14
3.2 Osapuolten aiempi keskinäinen väkivalta	16
3.3 Muu rikosta edeltänyt oirehtiminen	17
3.4 Uhrien ja tekijöiden määrä	18
3.5 Tekovälineet ja väkivallan tyypit	19
3.6 Tekopaikka	22
3.7 Päihteet	23
3.8 Motiivit	26
3.9 Osapuolten suhde	27
3.10 Henkirikoksiin liittyvät oheisrikokset	30
4 Rikososapuolet	31
4.1 Ikä ja sukupuoli	31
4.2 Työelämäsuhte ja sosioekonominen asema	33
4.3 Perheasema	35
4.4 Päihteiden väärinkäyttö	36
4.5 Erityisryhmät rikososapuolina	38
4.6 Nuorten henkirikollisuus	39
5 Henkirikosten seuraukset	41
5.1 Rikosten ilmitulo	41
5.2 Rikosten selvittäminen ja esitutkinta	42
5.3 Oikeuskäsittely ja rangaistukset	45
5.4 Uusintarikollisuus	50
6 Henkirikollisuuden kehitys vuosina 2010–2019	52
Kirjallisuutta	54
Liitteet	56

Tiivistelmä

- Vuonna 2019 poliisin tietoon tuli Tilastokeskuksen poliisitilaston mukaan 83 (–13 %) uhrin kuolemaan johtanutta Suomessa tehtyä tahallista väkivaltarikosta. Vuotuinen rikollisuustaso 100 000 asukasta kohti oli 1,5.
- Henkirikosseurannan, johon rikokset kirjataan vasta esitutinnan päätyttyä, viimeisen arvion (15.1.2020) mukaan henkirikosten määrä vuonna 2019 oli 88 (+2 %). Lopullinen määrä tulee olemaan pienempi.
- Henkirikosten määrä ei siten vuonna 2019 eronnut merkittävästi edellisvuodesta. Vuoden 2018 kasvutrendi ei enää jatkunut, mutta rikosmäärä ei myöskään palannut vuosien 2016–2017 tasolle. Toisaalta se jäi selvästi alle 1990-luvun ja 2000-luvun keskitason.
- Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan henkirikosten määrä tammi-kesäkuussa 2020 oli 56, mikä tekisi vuotuisesti rikollisuustasoksi 2,0 surmattua 100 000 asukasta kohti. Määrällinen muutos edellisvuoden alkuvuoteen nähden oli +44 %.
- Henkirikosten pääosa liittyy Suomessa keski-ikäisten työelämän ulkopuolella olevien miesten keskinäisiin alkoholinkäyttötilanteisiin. Vuosina 2010–2018 58 %:ssa aikuisten välisiä henkirikoksia kaikki osapuolet olivat rikoshetkellä humalassa, 77 %:ssa rikoksia ainakin yksi osapuolista oli humalassa.
- Yleisin uhri on tuttavain tai ystävien surmaama mies (43 % uhreista). Seuraavaksi yleisimmät ovat parisuhdekumppanin surmaama nainen (17 %) ja uhrille ennalta tuntemattoman henkilön surmaama mies (10 %).
- Vuosina 2010–2018 henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä 59 % oli tuomittu tuomioistuimessa henki- tai pahoinpitelyrikoksesta rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden aikana ainakin kerran, 31 % oli ollut rikosta edeltäneiden viiden vuoden aikana suorittamassa ehdotonta vankeusrangaistusta. 36 % oli ollut elämänsä aikana vankilassa ainakin kerran ennen rikosta.
- Henkirikollisuuden maakunnalliset tasoerot ovat viime vuosina supistuneet. Korkeimmat rikollisuustasot löytyivät vuosina 2010–2018 Lapista, Kymenlaaksosta ja Pohjois-Savosta, matalimmat puolestaan Ahvenanmaalta ja Keski-Pohjanmaalta. Ainoastaan Lapissa henkirikosten asukasluvuun suhteutettu vuotuinen keskitaso ylitti ajanjaksolla 3 surmattua 100 000 asukasta kohden.
- Henkirikollisuuden taso on Suomessa tällä hetkellä Euroopan unionin kuudenneksi korkein ja keskimääräistä korkeampi myös kaikkien kehittyneiden teollisuusmaiden ryhmässä. Rikollisuustason korkeus selittyy suurelta osin keski-ikäisten työttömien miesalcoholistien korkealla rikollisuustasolla. Muiden sosioekonomisten ryhmien henkirikollisuus ei Suomessa tasoltaan juurikaan eroa muiden läntisen Euroopan maiden tilanteesta.
- Henkirikoksista vuosina 2010–2018 epäillyistä 84 % vastaan nostettiin syyte ja 70 % tuomittiin rangaistukseen. Rangaistukseen tuomituista 94 % sai ehdottoman vankeusrangaistuksen. Ajanjaksolla taposta tuomitujen miesten keskirangaistus oli 9 vuotta 10 kuukautta ja naisten 8 vuotta 10 kuukautta 12 päivää.

1 Henkirikosseuranta

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (silloiselta nimeltään Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos), Poliisiammattikorkeakoulu ja sisäministeriön poliisiosasto käynnistivät 1.6.2002 henkirikosseurannan. Hankkeen tavoitteena on ollut seurata henkirikosten määrän ja piirteiden kehitystä sekä tuottaa tietoa, jota voidaan käyttää henkirikosten ehkäisyyn, kansainvälisten sopimusten edellyttämien tiedonkeruuvaikeuksien toteuttamiseen, rikosten selvittämiseen ja väkivallan syiden perustutkimukseen. Seuranta koskeva sopimus päättyi vuoden 2019 lopussa. Hankkeen jatkosta on neuvoteltu Helsingin yliopiston ja Poliisihallituksen välillä, mutta uutta sopimusta ei ole toistaiseksi allekirjoitettu.

Tietokantaan on kirjattu perustiedot poliisin tietoon tulevien henkirikosten (murha, tappo, surma, lapsensurma) ja tahallisen pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehtyjen kuolemantuottamusrikosten osapuolista sekä teonpiirteistä. Tietokanta ei sisällä tietoja henkirikoksen yrityksistä tai muista väkivaltarikoksista.

Tiedot on kerätty rikosten esitutkinnasta vastaavilta henkilöiltä määrämukoittamalla sähköisellä lomakkeella. Ne on kirjattu, kun esitutkinta on saatettu loppuun tai rikoksen ilmi tulosta on kulunut yksi vuosi. Käytännössä tietokanta sisältää siten tietoja poliisin tietoon tulleista ja *esitutkinnassa todennäköisiksi henkirikoksiksi* todetuista tapauksista vuosilta 2002–2019. Tietojen kattavuutta on seurattu poliisiasiain tietojärjestelmän (PATJA) avulla.

Tiedonkeruun pohjana olleessa tutkintalomakkeessa on ollut rikosta ja sen ominaispiirteitä koskevia kysymyksiä kaikkiaan 34, rikososapuolia koskevia kysymyksiä 45 ja tutkinnallisia seikkoja koskevia kysymyksiä kahdeksan. Seurannan pääasiallinen laskentayksikkö on henkirikoksen uhri.

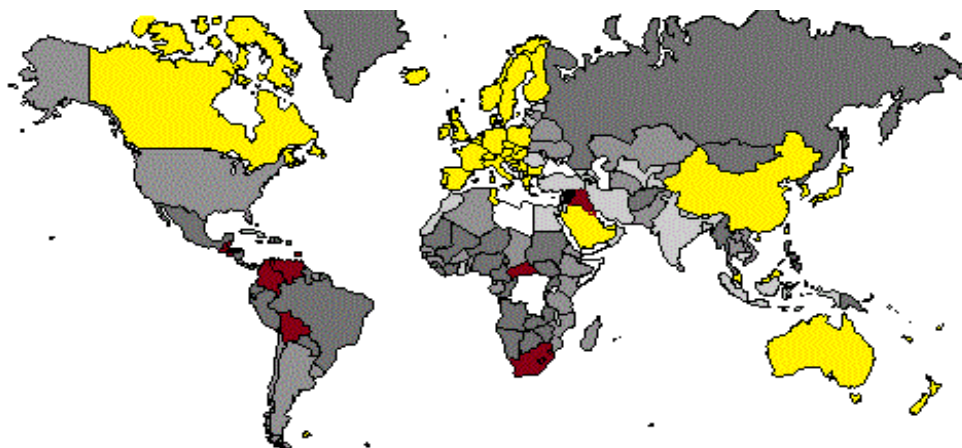
Henkirikostietokannan käyttöoikeus on Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutilla ja Poliisiammattikorkeakoululla. Tietoja julkistetaan vain muodossa, josta yksittäisiä asianosaisia ei voida tunnistaa. Tietokantaa säilytetään Poliisiammattikorkeakoulussa ja Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa.

2 Historiallinen ja alueellinen kehitys

2.1 Henkirikollisuus Euroopassa

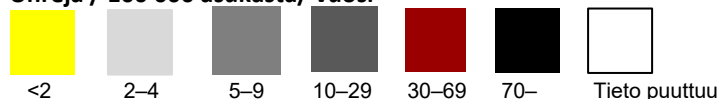
Rikollisuuden kansainvälisen vertailun ongelmana on se, että rikostunnusmerkitöt eroavat maittäin huomattavasti. Kuolemaan johtaneen väkivallan kohdalla vertailuongelma on vähäisempi kuin seurauksiltaan lievemässä väkivallassa. Kuitenkin myös henkirikoksia koskevia rikostilastotietoja vertailtaessa on muistettava, että niitä tilastoidaan hyvinkin monenlaisilla ja kirjavilla rikosnimikkeillä, joista aina ei suoraan ilmene, että kyseessä on uhrin kuolemaan johtava väkivaltarikos. Ongelmia tuottaa myös rajanveto tahallisten ja tuottamuksellisten rikosten välille, samoin rikoksen yritysten erottelu täytetyistä rikoksista.

Yksiselitteisin tahallisen väkivallan kansainvälisesti kattava ja vertailukelpoinen tilastollinen lähde on maailman terveysjärjestön WHO:n keräämät kuolemansyytilastot. Tosin maakohtaiset erot rikosten selvityskyvyssä ja terveydenhuoltojärjestelmien toimivuudessa vaikuttavat myös niiden sisältämien tietojen vertailukelpoisuuteen. Kuolemansyytilastoissa henkirikoksen aiheuttamiksi kuolemantapauksiksi kirjataan ainoastaan ne, joissa kuolemaan johtaneet vammat aiheuttanut väkivalta on kyetty selvittämään tahalliseksi ja uhrista on voitu kirjoittaa kuolinsyytodistus. Kuolemansyytiedot ovat pääsääntöisesti väestöpohjaisia.¹ Toisin sanoen esimerkiksi Suomen kuolemansyytilastoon kirjataan Suomessa asuinpaikan omaavien henkilöiden henkirikoskuolemat riippumatta siitä missä maassa ne ovat tapahtuneet. Vastaavasti Suomessa surmattujen ulkomaalaisten kuolemantapaukset kirjataan heidän kotimaidensa tilastoihin.

Kuvio 1 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden vuotuinen määrä väestön 100 000 henkeä kohti vuosina 2008–2012. Laskettu WHO:n ja kansallisista tiedoista.

Uhreja / 100 000 asukasta/ vuosi

¹ Varsinkin väestöltään pienissä ja keskisuurissa maissa virallisen väestön ja tosiasiallisen väestön määrällinen ero voi vaikuttaa suhdelukuihin olennaisesti (esim. Persianlahden maat tai Singapore). Syytä on huomioida myös rikollisuuden kansallinen jakauma, esimerkiksi Maltalla pääosa henkirikosten uhreista on viime vuosina ollut ulkomaalaisia, eikä näy kuolemansyytilastossa.

Eurooppa on tahallisen henkirikoskuolleisuuden tasolla mitaten yksi väkivallattomimmista alueista nykymaailmassa. Yhtä vähäistä törkeä väkivalta on vain osassa Itä-Aasiaa, Kanadassa, Australiassa ja Uudessa-Seelannissa sekä muutamissa Persianlahden maissa (kuvio 1).

Perinteisesti Euroopan on voinut jakaa henkirikollisuuden tason perusteella neljään vyöhykkeeseen. Läntisessä ja eteläisessä Euroopassa henkirikollisuus on pitkään ollut matalampi kuin idässä ja kaakossa. Lännessä henkirikoskuolleisuus laskee nykytasolle viime vuosisadan alkuun tultaessa, etelässä toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Suomi kuului tässä jaossa 1800-luvulta alkaen korkean henkirikollisuuden itäiseen vyöhykkeeseen. Tilanne on kuitenkin muuttunut olennaisesti viimeisten kahden vuosikymmenen aikana. Rikollisuustasot Euroopan unionin alueella näyttäisivät kauttaaltaan olevan yhtenäistymässä (kuviot 2 ja 3).

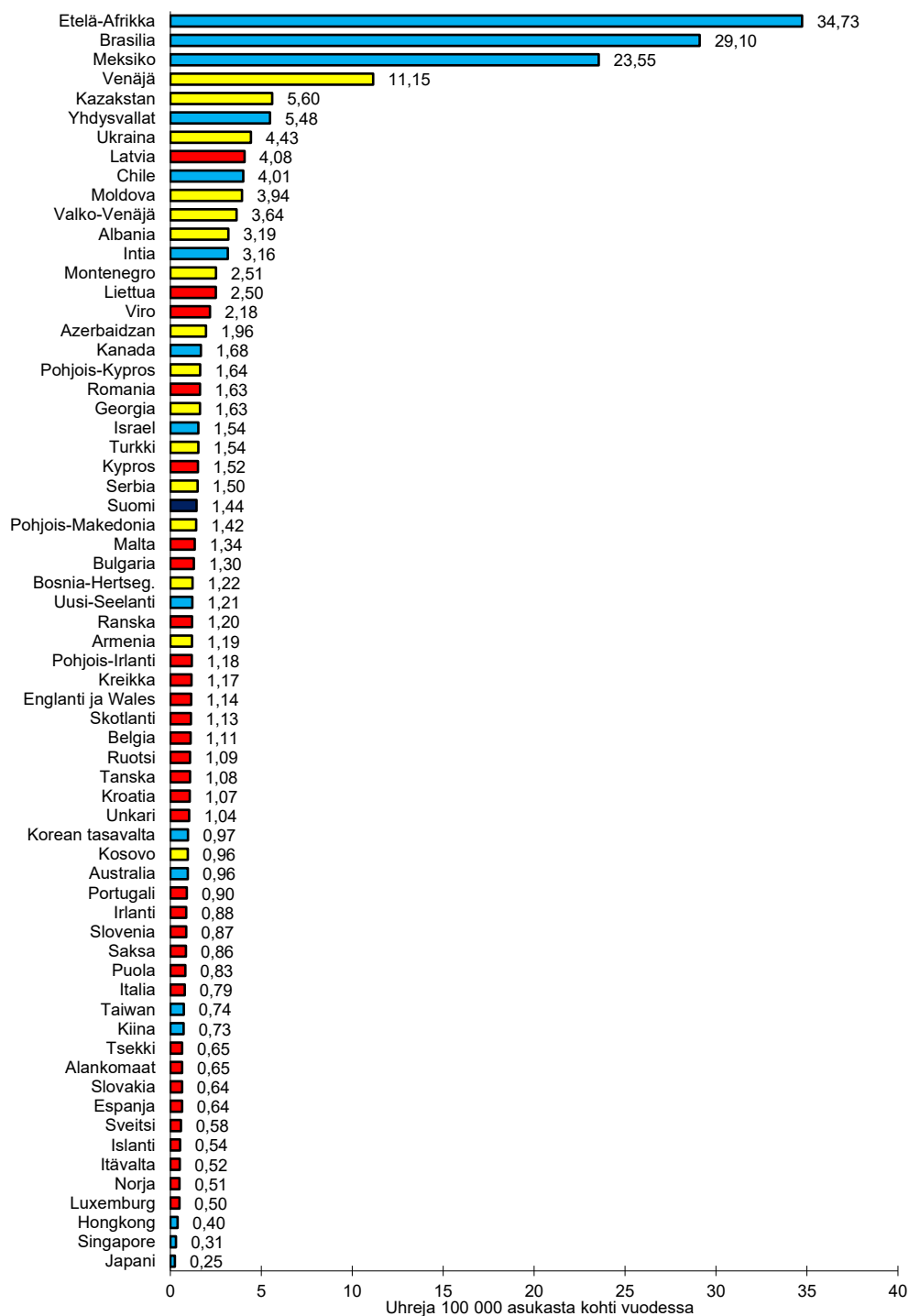
Eniten henkirikoksia asukasta kohti tehdään Euroopassa Venäjällä. Myös siellä rikollisuustaso on laskenut viime vuosisadan lopun ja 2000-luvun alun huipputasosta, mutta on edelleenkin korkeampi kuin 1950- ja 1960-luvuilla. Henkirikollisuuden tasoerot maan sisällä ovat suuret. Uralin itäpuolisilla alueilla rikollisuustaso on noin kaksinkertainen maan keskitasoon verrattuna ja vastaavasti Etelä-Venäjällä vain puolet keskitasosta. Pietarin, Murmanskin ja Moskovan alueilla henkirikollisuuden taso on ollut viidenneksen koko maan rikollisuustason alapuolella, Karjalan tasavallassa maan keskitasoa (Pridemore 2003) (kuvio 2).

Taulukko 1 Suomen sijoittuminen henkirikoskuolemariskin vertailussa Euroopassa (WHO ja kansalliset tilastot; kunkin maan osalta viiden viimeisen saatavissa olleen vuoden keskiarvo)

	Naiset	Miehet	Koko väestö
Eurooppa 49	17.	18.	18.
OECD 38	8.	8.	8.
EU 27	8.	7.	6.
EMU 19	6.	6.	5.

* Mitä pienempi numero, sitä korkeampi riski.

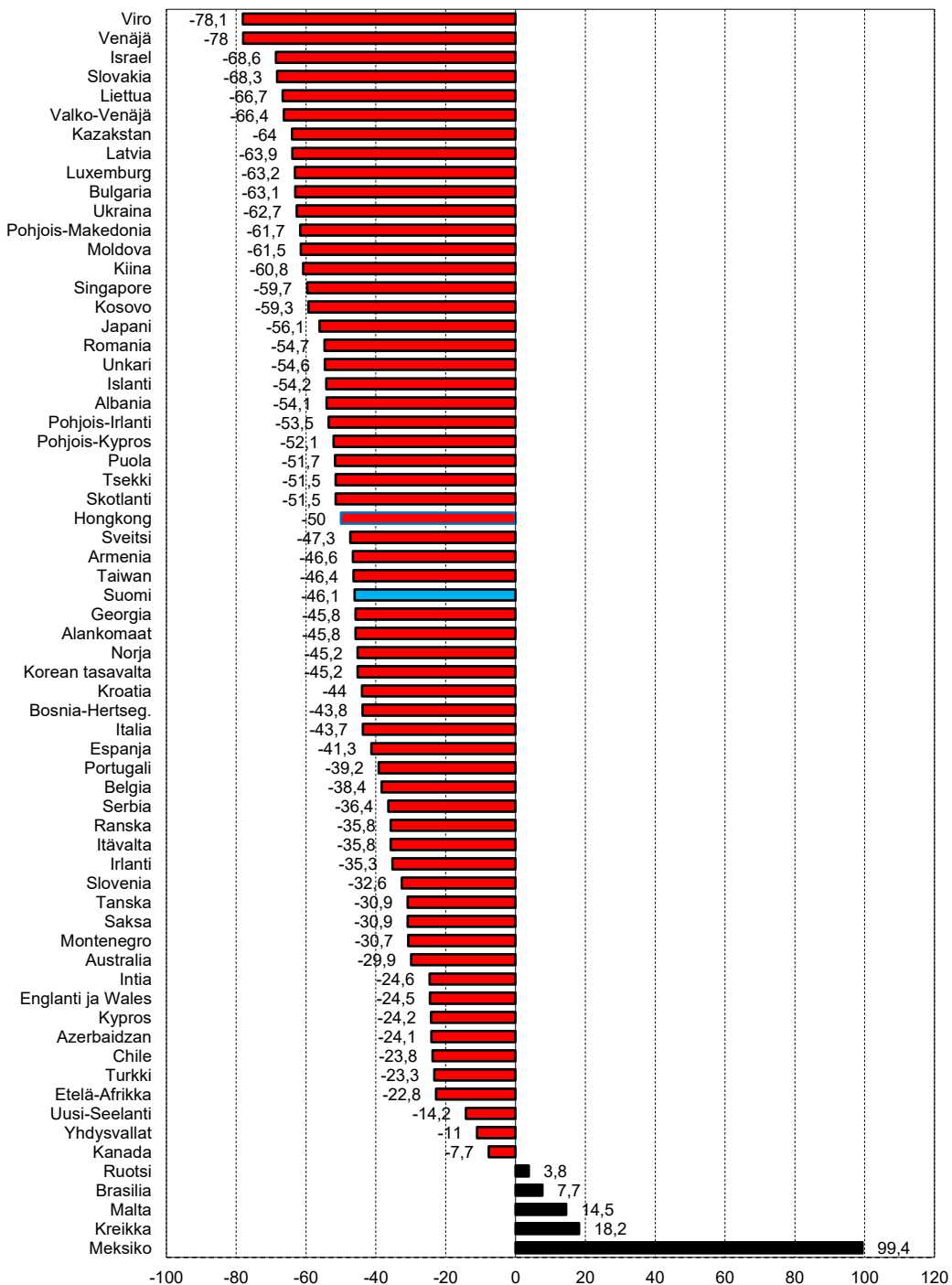
Suomessa henkirikollisuuden taso on tällä hetkellä Euroopan unionin kuudenneksi ja OECD-maiden kahdeksanneksi korkein. Suomea voi näissä viiteryhmissä pitää edelleen korkean henkirikostason maana, vaikka ero ei olekaan enää yhtä suuri kuin vielä vuosikymmen sitten. Ero miesten ja naisten henkirikoskuolleisuudessa on Länsi-Eurooppaan verrattaessa samaa suuruusluokkaa (taulukko 1).

Kuvio 2 Henkirikoskuolleisuuden taso Euroopassa, Euroopan ulkopuolisissa teollisuusmaissa sekä Brasiliassa, Kiinassa, Intiassa ja Etelä-Afrikassa. Viimeisten viiden vuoden keskiarvo. Euroopan talousalue tummanpunaisella, muu Eurooppa keltaisella ja Euroopan ulkopuoliset maat sinisellä. Englantia, Skotlantia ja Pohjois-Irlantia on käsitelty erillisinä tilastointiyksikköinä.²

² Tiedot perustuvat kuolemansyytilastoihin ellei poliisin tai kansallisen seurannan tietoja ole arvioitu luotettavammiksi. Kunkin maan osalta on käytetty viiden viimeisen saatavilla olleen vuoden keskitasoa (useimpien kohdalla vuosia 2014–2018). Kuvioista puuttuvien Euroopan valtioiden ja erillishallintoalueiden tiedot löytyvät liitetaulukosta 3.

Henkirikollisuuden taso on laskenut pääosassa teollisuusmaita 2000-luvulla. Euroopassa ainoastaan Ruotsissa, Kreikassa ja Maltalla rikollisuustaso on tällä hetkellä vuosituhannen alun tasoa korkeampi. OECD:n jäsenmaista henkirikollisuus on kasvanut jyrkimmin Meksikossa. Toisaalta Meksikon tilanne ei eroa kehityksestä muualla Keski-Amerikassa ja Karibian alueella. Suomessa henkirikollisuuden väheneminen on ollut jonkin verran nopeampaa kuin Euroopan talousalueella keskimäärin. Pohjoismaissa henkirikollisuus on vähentynyt Islannissa, Suomessa ja Norjassa selvästi nopeammin kuin Tanskassa Ruotsin muodostaessa maaryhmässä poikkeuksen kasvavalla väkivaltatrendillään. Nopeinta henkirikollisuuden väheneminen on Euroopassa ollut Virossa (kuvio 3).

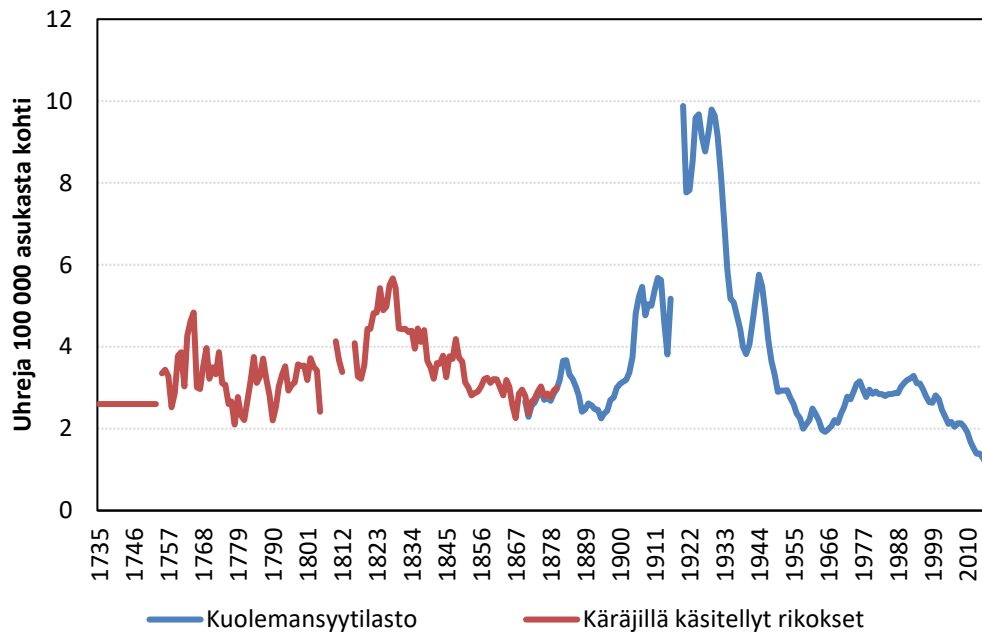

Henkirikoskuolleisuuden muutos verrattuna vuosien 2000-2004 keskitasoon (%)

Kuvio 3 Henkirikoskuolleisuuden muutos Euroopassa, Euroopan ulkopuolisissa teollisuusmaissa sekä Brasiliassa, Kiinassa, Intiassa ja Etelä-Afrikassa 2000-luvulla. Nykytaso (ks. kuvio 2) verrattuna 2000–2004 keskikuolleisuuteen (WHO ja kansalliset tilastot)

2.2 Historiallinen kehitys Suomessa

Henkirikollisuuden historian lähteet ovat Suomessa kansainvälisesti poikkeuksellisen hyvät. Kuolemansyytietoja tahallisen väkivallan uhrina kuolleista on saatavissa 1750-luvulta alkaen, oikeudelliset lähdesarjat ulottuvat 1500-luvulle.

Kuvio 4 Henkirikoskuolleisuuden kehitys Suomessa 1735–2018 (ei sisällä lapsensurmia; vuodet 1808–09 ja 1918–19 on jätetty pois luettavuuden parantamiseksi;³ Sirén 1995, 46–47; Ylikangas 1998, 36; 2001, 2–4; Koskivirta 2003, 45; Ylikangas ym. 2000, 68–69; Verkko 1948; Vuorela 2014; Tilastokeskus)

Kahden viime vuosisadan aikana henkirikollisuuden taso on ollut Suomessa olennaisesti korkeampi ja tason vaihtelut jyrkempiä kuin muissa Pohjoismaissa ja pääosassa läntistä Eurooppaa. Näin ei kuitenkaan ole ollut aina, vielä 1700-luvulla rikollisuustaso oli sama kuin läntisessä Euroopassa. Erot syntyivät teollistumisen aikakaudella henkirikollisuuden vähentyessä ydin-Euroopassa ja Pohjoismaissa ja samanaikaisesti lisääntyessä Suomessa (Lehti 2001).

Suomen lähihistorian väkivaltaisoin kausi henkirikollisuudella mitaten oli ajanjakso suurlakkovuodesta 1905 kieltolain kumoamisvuoteen 1932. Maassa surmattiin tuolloin vuosittain kolminkertainen määrä ihmisiä asukasta kohti nykyiseen verrattuna. (Väkivaltaisoin yksittäinen vuosi julkaistussa kuolemansyytilastossa on vuosi 1918, jolloin tilastoidun henkirikollisuuden taso oli yli 60 uhria 100 000 asukasta kohti.) Toinen väkivaltaepiikki oli välittömästi toisen maailmansodan jälkeen vuosina 1945–1947. Viime vuosisadan väkivallattomin jakso oli puolestaan 1950-luvun lopulta 1960-luvun lopulle. Toistaiseksi viimeinen suhteellisen korkean henkirikollisuuden jakso alkoi 1969, suuren alkoholireformin vuonna (Kivivuori 2002).

³ Tilastoidun henkirikollisuuden taso vuonna 1918 oli 60,6 uhria 100 000 asukasta kohti. Poikkeuksellisen väkivaltaisia yksittäisiä vuosia tilastossa ovat myös 1808 (13,3), 1919 (13,3), 1929 (10,5) ja 1925 (10,2). Kahden ensin mainitun väkivaltaisuutta selittävät sodat, Suomen sota ja sisällissota, 1920-luvun jälkipuoliskolla maassa vallitsi sen sijaan rauhan-tila.

1990-luvun puolivälissä henkirikosten määrä kääntyi jälleen laskuun ja rikollisuustaso laski kuluvalle vuosikymmenellä selvästi 1950- ja 1960-lukujen tasoakin matalammaksi. Kuolemansyytilaston näyttämä henkirikosten lukumäärä oli vuosina 2012–2018 pienin sitten vuoden 1895, matalampaa asukaslukuun suhteutettua rikollisuustasoa saa etsiä 1700-luvulta, jolloin tilastot olivat huomattavasti epäluotettavampia kuin nykyään (kuvio 4).

Taulukko 2 Henkirikosten (pl. lapsensurmat) tekijät ja uhrin sukupuolen mukaan Suomessa 1748–2018 (Viljanen 1983; Koskivirta 2001; Ylikangas 1976; Tilastokeskus)

Vuodet	HKT	Tuomitut					Uhrin					
		Mies		Nainen		N	Vuodet	Mies		Nainen		N
		%	taso	%	taso			%	taso	%	taso	
1748–1807*	4,4	88,1	7,2	11,9	0,9	193	1754–1789	74,3	2,5	25,7	0,8	335
1789–1825**	6,9	94,6	24,6	5,4	1,3	447	1790–1849	85,9	4,8	14,1	0,7	1 807
							1850–1890	86,8	4,9	13,2	0,7	2 140
1891–1899	2,5	90,0	4,0	10,0	0,4	488	1891–1899	83,3	4,2	16,7	0,8	574
1900–1904	3,1	91,0	4,9	9,0	0,5	356	1900–1904	88,1	5,6	11,9	0,7	438
1905–1913	5,0	94,7	8,3	5,3	0,4	1 134	1905–1913	86,6	8,8	13,4	1,3	1 393
1920–1932	8,4	97,0	16,9	3,0	0,5	3 742	1920–1932	91,4	16,8	8,6	1,5	3 896
1933–1939	4,8	96,3	10,2	3,7	0,4	1 306	1933–1939	81,3	8,6	18,7	1,9	1 295
1940–1944	4,4	95,6	10,0	4,4	0,4	930	1940–1944	81,5	7,3	18,5	1,6	859
1945–1948	4,8	96,3	12,7	3,7	0,4	966	1945–1948	82,6	8,3	17,4	1,4	54
1949–1959	2,6	95,2	4,5	4,8	0,2	1 039	1949–1959	71,0	3,9	29,0	1,4	1 157
1960–1969	2,2	94,6	3,5	5,4	0,2	818	1960–1969	70,3	3,2	29,7	1,3	1 006
1970–1979	2,9	92,5	4,9	7,5	0,4	1 221	1970–1979	74,4	4,4	25,6	1,4	1 222
1980–1989	2,9	92,3	4,8	7,7	0,4	1 239	1980–1989	70,3	4,2	29,7	1,7	1 413
1990–1999	3,0	90,1	5,3	9,9	0,6	1 478	1990–1999	71,1	4,4	28,9	1,7	1 550
2000–2009	2,4	87,4	4,7	12,6	0,7	1 392	2000–2009	70,1	3,3	29,9	1,3	1 212
2010–2018	1,4	85,5	2,6	14,5	0,4	833	2010–2018	68,5	2,0	31,5	0,9	692

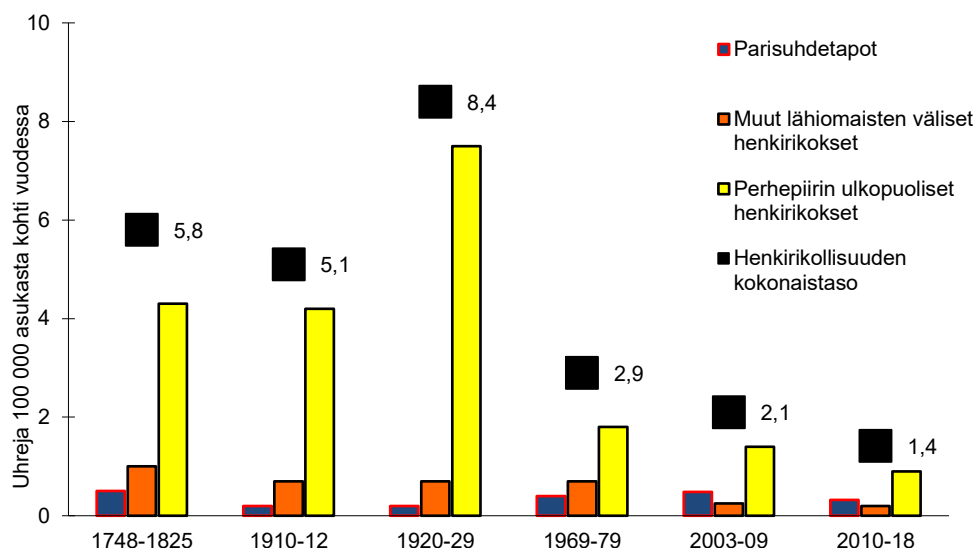
* Savo-Karjalan lääni; ** Vaasan lääni; *** Vuosien 1748–1825 tiedot koskevat alioikeuksissa syytettyjä; 1891–1899 tiedot alioikeuksissa tuomittuja; 1990– tiedot murhista, tapoista ja surmista epäiltyjä; taso = tekijöitä/uhreja 100 000 miestä/naista kohti vuodessa; HKT = henkirikoskuolleisuuden vuotuinen keskitaso 100 000 asukasta kohti.

Henkirikollisuus on Suomessa ollut koko ajanjakson, jolta tietoja on saatavissa, miesten keskinäistä rikollisuutta. Vuosisadasta ja vuosikymmenestä toiseen rikoksiin syllistyneistä 90–95 prosenttia on ollut miehiä, uhreista miesten osuus on vaihdellut 70 prosentista runsaaseen 90 prosenttiin. Kuluvalle vuosikymmenellä miesten osuus sekä epäillyistä että uhreista on laskenut historiallisesti poikkeuksellisen pieneksi. Korkeimmillaan osuudet olivat 1900-luvun alkupuolella. Rikollisuustason muutokset ovat pääsääntöisesti koskeneet lähinnä miesten keskinäistä väkivaltaa. Naisten tekemien samoin kuin naisiin kohdistuneidenkin henkirikosten määrän kehitys on ollut vakaampaa (taulukko 2).

Henkirikollisuuden ikärakenteessa jyrkin muutos tapahtui toisen maailmansodan jälkeen. 1700-luvulla, 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuoliskolla henkirikollisuus oli pääosin nuorisirikollisuutta. Sekä syllisistä että uhreista valtaosa oli alle 30-vuotiaita. Viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana ikärakenne on muuttunut olennaisesti. Nykyisin sekä rikosten tekijät että uhrin ovat huomattavalla osin

keski-ikäisiä. Samalla alle 30-vuotiaiden miesten väestöön suhteutettu rikollisuustaso on pienentynyt murto-osaan sotia edeltäneestä ajasta.

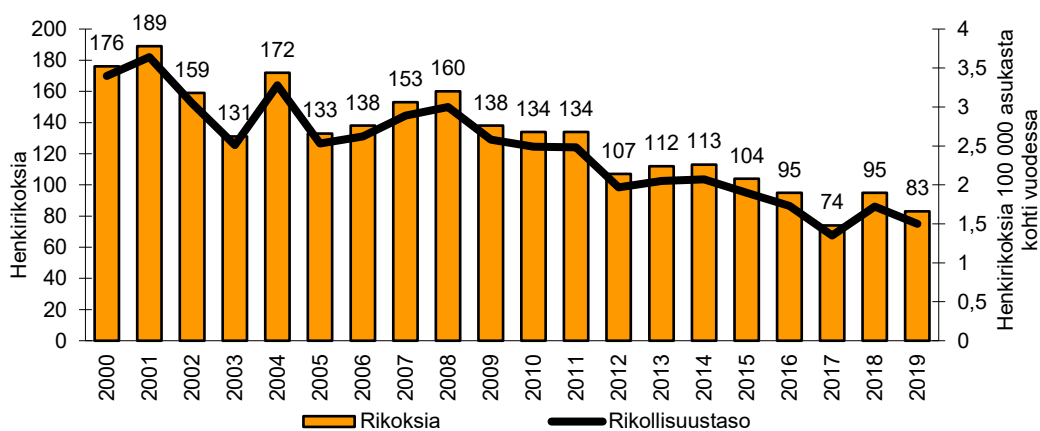
Kehitys ei ole ollut identtistä rikostyypeittäin. Lähisuhdeväkivaltaan liittyneiden henkirikosten määrän kehitys on ollut vakaampaa kuin muun henkirikollisuuden. Kokonaisrikollisuustason vaihtelu on tapahtunut perhepiirin ulkopuolisessa väkivallassa, samoin rikollisuustason lasku toisen maailmansodan jälkeen (kuvio 5).

Kuvio 5 Henkirikollisuuden taso rikostyypeittäin 1748–2018 (Viljanen 1983; Koskivirta 2001; Ylikangas 1976; Krime: henkirikosseuranta)

2.3 Henkirikollisuuden kehitys viime vuosikymmeninä

Henkirikosten vuotuinen määrä on ollut Suomessa laskussa 1990-luvun puolivälistä alkaen. Lasku on aiheutunut miesten tekemien rikosten, sekä miehiin että naisiin kohdistuneiden, määrän selvästä vähentymisestä (kuvio 6).

Kuvio 6 Henkirikosten määrä ja rikollisuustaso 1999–2019 (Tilastokeskus; ei sisällä turvapaikanhakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia)

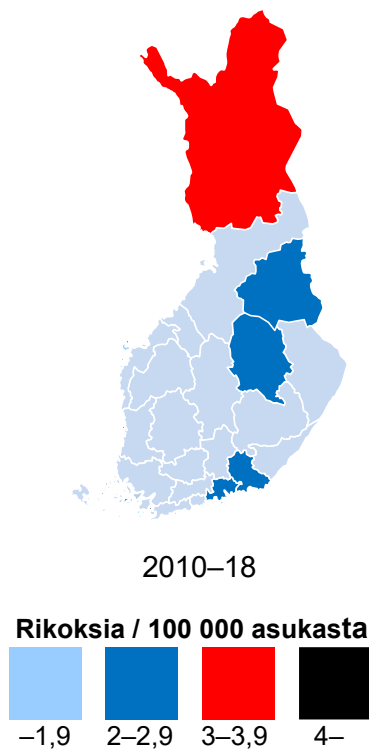
Vuonna 2019 poliisin tietoon tuli Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan 93 henkirikosta vähemmän (–53 %) kuin vuonna 2000 ja 51 henkirikosta vähemmän (–38 %) kuin vuonna 2010. Laskeva kehitys Suomessa on ollut osa yleisempää kansainvälistä kehitystä (ks. kuvio 3 edellä). Siitä, mikä laskun on aiheuttanut, ei ole muodostunut selvää näkökantaa (Eisner 2015; Lappi-Seppälä & Lehti 2015). Rikollisuustason lasku ei näyttäisi kuitenkaan olevan suorassa yhteydessä esimerkiksi demografiseen kehitykseen, vaikka väestön vanheneminen onkin erityisesti Euroopassa siihen myötävaikuttanut (Nieuwbeerta & Leistra 2007; Lehti 2015).

Vuonna 2018 aiempien vuosien myönteinen kehitys katkesi Suomessa, mutta vuoden 2019 tietojen perusteella vaikuttaisi siltä, että kyse oli ennemminkin lyhyt-aikaisesta kuin perustavammasta trendimuutoksesta.

2.4 Alueellinen jakauma

Kuntatyyppiryhmien väliset erot henkirikollisuuden tasossa ovat Suomessa tällä hetkellä pienet. Henkirikollisuuden alueelliset erot ovat suuremmat, vaikka ovatkin viime vuosina supistuneet. Korkean väkivallan alueilla rikollisuustaso on pääsääntöisesti korkea kuntatyyppistä riippumatta, matalan henkirikollisuuden alueilla vastaavasti maan keskiarvon alapuolella niin kaupungeissa kuin maaseudullakin. Korkean henkirikollisuuden maakunnat ovat viime vuosikymmeninä löytyneet pääasiassa Itä- ja Pohjois-Suomesta.⁴ Toisaalta henkirikollisuuden väheneminen, joka alkoi Etelä- ja Länsi-Suomesta, on nyttemmin havaittavissa koko maassa. Viimeisten yhdeksän vuoden vuotuinen keskimääräinen rikollisuustaso on henkirikosseurannan mukaan ollut maakunnista vain Lapissa ylittänyt kolme surmattua 100 000 asukasta kohti. Katsauskaudella henkirikollisuuden taso oli korkein Lapissa (3,1) ja matalin Ahvenanmaalla, missä ei tehty yhtään henkirikosta. Manner-Suomen maakunnista matalin rikollisuustaso oli Keski-Pohjanmaalla (1,0) (kuvio 7).

⁴ Vuosien 1980–2009 maakunnittaiset rikollisuustasot löytyvät vuoden 2016 henkirikoskatsauksesta (helda.helsinki.fi/handle/10138/160000).

Kuvio 7 Henkirikollisuuden vuotuinen taso maakunnittain 2010–2018. Henkirikosseuranta.

Taulukko 3 Poliisilaitosten tutkimien henkirikosjuttujen vuotuisen määrän keskiarvo vuosina 2003–2009 ja 2010–2018 (rikostapahtumia vuodessa)⁵

	2003–09	2010–18	Muutos
Helsinki	12,9	9,6	–26 %
Häme	10,9	5,9	–46 %
Itä-Suomi	14,6	10,2	–30 %
Itä-Uusimaa	7,6	6,8	–11 %
Kaakkois-Suomi	7,3	6,3	–13 %
Lappi ⁶	4,3	5,2	+21 %
Lounais-Suomi	13,7	8,1	–41 %
Länsi-Uusimaa	6,3	4,1	–35 %
Oulu	9,4	8,0	–15 %
Pohjanmaa	6,3	5,2	–17 %
Sisä-Suomi	17,3	12,3	–29 %
Ahvenanmaa	0,1	–	.
Keskusrikospoliisi	6,4	2,3	–64 %
Koko Suomi	117,1	84,1	–28 %

⁵ Taulukossa on käytetty vuodesta 2014 voimassa ollutta poliisilaitosjakoa koko ajanjaksolla.

⁶ Nykyisen Lapin poliisilaitoksen toiminta-alueella kirjattiin vuosina 2003–2009 keskimäärin 5,7 ja vuosina 2010–2018 keskimäärin 5,2 henkirikostapahtumaa vuodessa (–9 %).

Eniten henkirikoksia on kirjattu 2000-luvulla nykyisen Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella, kuluvalle vuosikymmenellä keskimäärin kaksitoista vuodessa. Itä-Suomen poliisilaitos on viime vuosina tutkinut vuosittain keskimäärin kymmenen henkirikosjuttua ja Helsingin poliisilaitos vajaat kymmenen. Määrällisesti vähiten henkirikoksia on kuluvalle vuosikymmenellä tehty Pohjanmaan ja Lapin poliisilaitosten alueella, keskimäärin viisi vuodessa. Kaikkien muiden poliisilaitosten, paitsi Lapin, tutkimien henkirikosjuttujen määrä väheni vuosien 2003–2009 ja 2010–2018 välillä selvästi. Myös Lapissa henkirikosten kokonaismäärä väheni ajanjaksojen välillä, mutta vuosina 2003–2009 Keskusrikospoliisi tutki vielä neljäsoosan Lapissa tehdyistä henkirikoksista, vuosina 2010–2018 kaikki rikokset tutki paikallinen poliisilaitos. Tämän johdosta Lapin poliisilaitoksen tutkimien henkirikosjuttujen määrä on kuluvalle vuosikymmenellä kasvanut peräti 21 prosenttia edelliseen vuosikymmeneen verrattuna (taulukko 3).

3 Rikokset

Seuraavat tiedot perustuvat henkirikollisuuden seurantajärjestelmään 31.12.2019 mennessä kirjattuihin henkirikoksiin. Varsinainen katsauskausi käsittää vuodet 2010–2018. Henkirikosseuranta on jatkunut 18 vuotta ja mahdollistaa nykyisin myös ajallisten muutosten tarkastelun. Tässä katsauksessa kuluva vuosikymmenen tietoja on verrattu edelliseen vuosikymmeneen. Katsauskaudelta kirjattujen henkirikosten määrä oli 802, joista 13 oli tietokannassa merkitty pimeiksi.⁷ Vertailukaudelta 2003–2009 rikoksia oli kirjattu 873. Pääepäiltyjä katsauskauden selvityksissä rikoksissa oli 750. Epäiltyjen ja uhrien aiempaa rikollisuutta koskevat tiedot on kerätty Oikeusrekisterikeskuksen pitämästä rikosrekisteristä ja Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin tuomiolauselmatietokannasta. Rikosten seuraamuksia koskevat tiedot on saatu Oikeusrekisterikeskuksesta ja Valtakunnansyyttäjänvirastosta.

3.1 Osapuolten aiempi rikollisuus

Huomattavalla osalla henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä ja naisista on aiempia rikostuomioita. Vuosien 2010–2018 miessyylisistä 72 prosenttia ja naissyylisistä 52 prosenttia oli tuomittu aiemmin ainakin kerran rikoslakirikoksista rangaistukseen. Rikosrekisterin miessyylisistä omasi 57 prosenttia ja naissyylisistä 35 prosenttia. Aiempia suoritettuja ehdottomia vankeustuomioita miessyylisistä oli 36 prosentilla ja naissyylisistä 15 prosentilla. Vankilassa olleista miehistä 74 prosentilla vankilakertoja oli ollut useampia. Huomion arvoista oli, että 83 prosenttia ehdottomia vankeusrangaistuksia omanneista oli ollut vankilassa rikosta edeltäneiden viiden vuoden aikana ja 45 prosenttia oli vapautunut vankilasta rikosta edeltäneen vuoden aikana (taulukko 4).

Henkirikosseurannassa kerätään erikseen tiedot rikoksesta epäiltyjen aiemmasta väkivaltarikollisuudesta. Tiedot eivät perustu Oikeusrekisterikeskuksen tietokantoihin, vaan esitutkinnassa ilmi tulleeseen. Ne koskevat siten, ei ainoastaan aiemmin ilmi tullutta väkivaltarikollisuutta, vaan myös aiempaa viranomaisten tietoon tulematta jäänyttä väkivaltaa. Näiden tietojen mukaan katsauskauden miessyylisistä 78 prosenttia ja naissyylisistä 60 prosenttia oli syyllistynyt aiemmin väkivaltarikoksiin.

⁷ Katsauskaudella tarkoitetaan jäljempänä aina vuosia 2010–2018, ellei nimenomaisesti muuta ole mainittu.

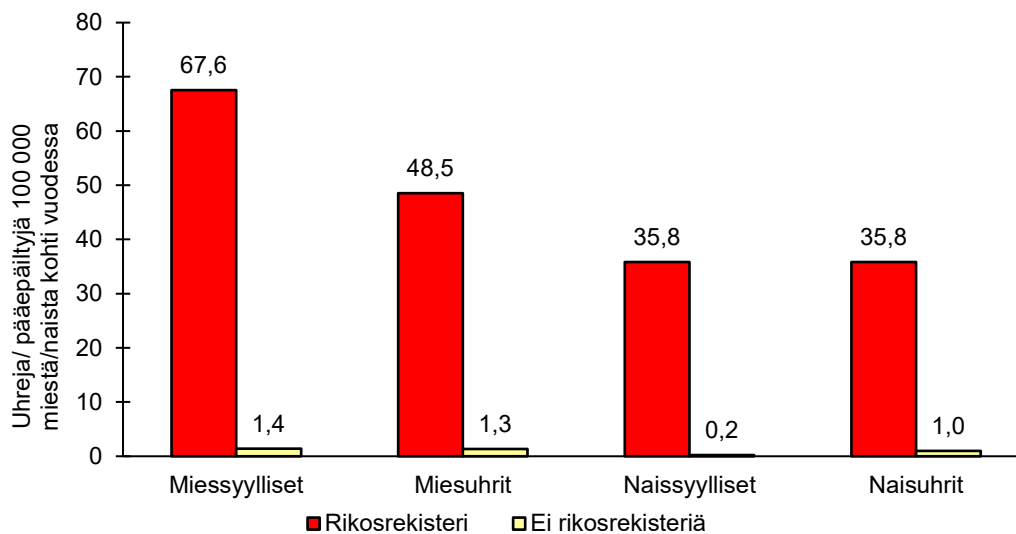
Taulukko 4 Henkirikosten miesosapuolten aiempi rikollisuus 2003–09 ja 2010–18 (%)

	Sylliset		Aikuiset ^a uhrin	
	2003–09	2010–18	2003–09	2010–18
Rikostuomioita 1999– (kaikki tuomiot)	70 %	72 %	65 %	68 %
Vankeustuomioita 1999– (ml. ykp ja vr)	60 %	60 %	42 %	51 %
- ollut vankilassa	35 %	36 %	27 %	29 %
Aiempia tuomioita väkivaltarikoksista	55 %	59 %	30 %	40 %
Aiempia tuomioita henkirikoksista	7 %	6 %	1 %	2 %
Aiempia tuomioita varkausrikoksista	44 %	45 %	21 %	31 %
Aiempia tuomioita ryöstörikoksista	20 %	19 %	4 %	8 %
Aiempia tuomioita seksuaalirikoksista	3 %	4 %	1 %	2 %
Aiempia tuomioita rattijuopumuksesta	49 %	48 %	35 %	45 %
Aiempia tuomioita huumausainerikoksista	25 %	33 %	16 %	22 %
PATJA-kirjauksia	..	88 %	..	83 %
- epäilty väkivaltarikoksessa	..	62 %	..	41 %
- uhri väkivaltarikoksessa	..	39 %	..	37 %
- epäilty omaisuusrikoksessa	..	52 %	..	36 %
- uhri omaisuusrikoksessa	..	30 %	..	27 %
- epäilty ryöstörikoksessa	..	26 %	..	12 %
- epäilty seksuaalirikoksessa	..	8 %	..	5 %
- poliisilakiperusteinen kiinniotto	..	52 %	..	46 %
N	711	658	589	539

a) 15 vuotta täyttäneet; tiedot PATJA-kirjauksista koskevat vuosia 2013–2018 (epäilty: N=409; aikuiset uhrin N=342); ykp = yhdyskuntapalvelu; vr = valvontarangaistus.

Poliisiasian tietojärjestelmän (PATJA) rikos- ja sekalaisilmoituksista löytyi henkirikosta edeltäviä kirjauksia 88 prosentilta vuosien 2013–2018 miesepäiltyjä ja 85 prosentilta aikuisia miesuhreja. Aikaisempia väkivaltarikosepäilyjä löytyi 62 prosentilta miesepäiltyjä, väkivaltarikoksen uhriksi heistä oli ainakin kerran joutunut 39 prosenttia. Väkivaltarikoksesta epäilyjen osuus miesuhreista oli pienempi, väkivaltarikoksen uhriksi joutuneiden sen sijaan suunnilleen sama kuin miesepäilyistä (taulukko 4).

Kaiken kaikkiaan pääosalla henkirikoksiin syyllistyvistä miehistä ja henkirikosten miesuhreista on varsin rankka rikollinen tausta, mutta erojakin on. Selvin niistä koskee aiempaa väkivaltarikollisuutta. Henkirikoksiin syyllistyvistä miehistä ja naisista pääosalla on väkivaltainen tausta, uhreista huomattavasti harvemmallalla. Yhteistä tekijöille ja uhreille on sitä vastoin se, että kaiken tyyppinen aiempi vakava rikollisuus lisää sekä miehillä että naisilla selvästi riskiä sekä syyllistyä henkirikokseen että joutua henkirikoksen uhriksi (kuviot 8).

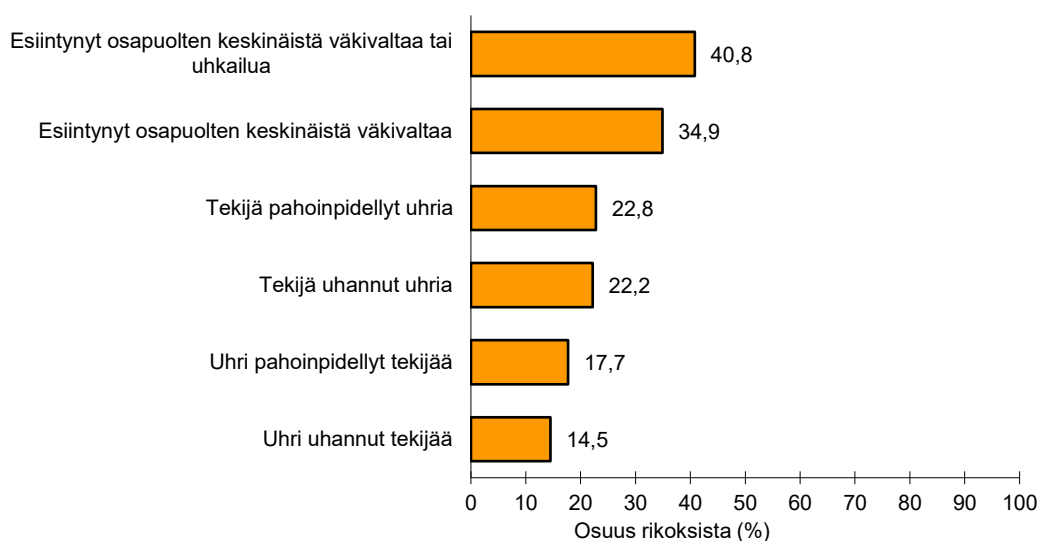
Kuvio 8 Rikosrekisterin omaanneiden ja omaamattomien aikuisten miesten ja naisten henkirikollisuuden taso ja henkirikoskuolleisuus 2010–2013 (pysyvästi maassa asuva 15 vuotta täyttänyt väestö)

Kuviossa 8 on esitetty rikosrekisterin omaavien henkilöiden ja rikoksista rekisteröimättömien suhteellinen riski kuolla henkirikoksen uhrina ja itse syyllistyä henkirikokseen. Ero on huima: miehillä rikoksesta rekisteröityjen henkirikollisuuden taso on lähes 50-kertainen ja henkirikoskuolleisuus yli 35-kertainen rikoksesta rekisteröimättömiin nähden. Naisilla rikoksesta rekisteröityjen rikollisuustaso on peräti 150-kertainen, kuolleisuudessa ero on samaa luokkaa kuin miehillä. Ero on pysynyt samankaltaisena 2000-luvulla. Rikollisuustason ja kuolleisuuden muutoksissa vuosien 2003–2009 ja 2010–2013 välillä rikosrekisterin omaavien ja rikoksesta rekisteröimättömien ryhmissä on sen sijaan ollut selviä eroja.⁸ Sekä rikoksiin syyllistyminen että riski kuolla henkirikoksen uhrina ovat vähentyneet viimeisten kymmenen vuoden aikana selvästi enemmän (myös matalampi alkutaso huomioiden) rikoksesta rekisteröimättömillä naisilla ja miehillä (25–43 %) kuin rikoksesta rekisteröidyillä (4–22 %), rikoksesta rekisteröityjen miesten kuolleisuus henkirikoksiin on jopa lisääntynyt (+18 %) (ks. Henkirikoskatsaus 2015).

3.2 Osapuolten aiempi keskinäinen väkivalta

Huomattavassa osassa henkirikoksia rikososapuolten välillä on esiintynyt jo aiemmin väkivaltaa tai väkivallalla uhkaamista (kuvio 9). Tilanteessa ei vuosina 2003–2018 tapahtunut merkittäviä muutoksia.

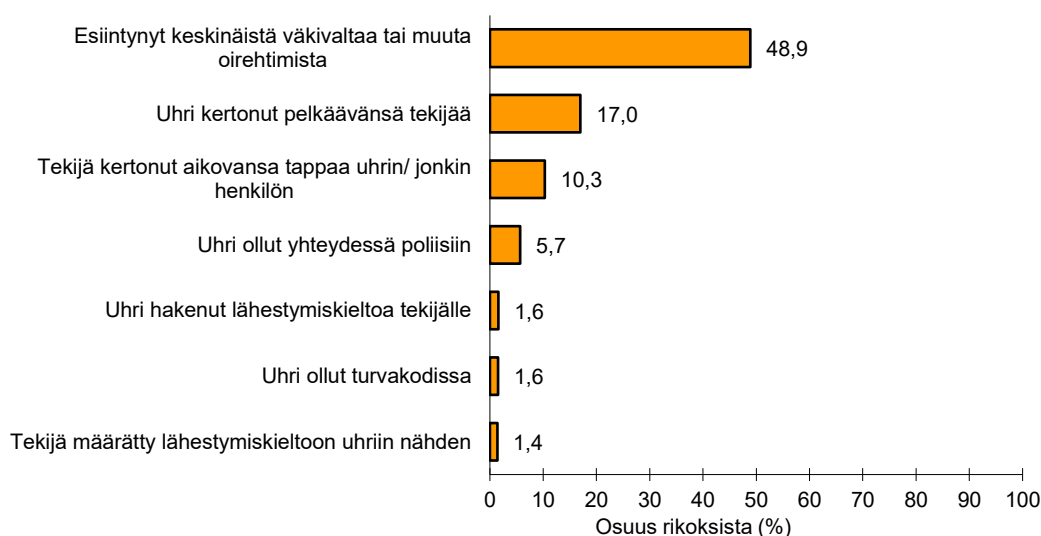
⁸ Tiedot vuosilta 2003–2009 löytyvät: helda.helsinki.fi/handle/10138/154148.

Kuvio 9 Rikososapuolten aiempi keskinäinen väkivalta henkirikoksissa 2010–2018 (%; N=802)

3.3 Muu rikosta edeltänyt oirehtiminen

Keskinäisen väkivallan ja uhkailujen lisäksi seurantajärjestelmään kirjataan tietoja myös muunlaisesta oirehtimisestä. Jonkin asteista ennalta oirehtimistä tai keskinäistä väkivaltaa oli esiintynyt 49 prosentissa katsauskauden henkirikoksia, osapuolet olivat kuitenkin kääntyneet ongelmiansa johdosta suhteellisen harvoin viranomaisten tai väkivallan uhrien tukijärjestelmien puoleen. Keskeinen ongelma henkirikosten ennalta ehkäisyssä näyttäisi olevan se, kuinka osapuolten keskinäinen oirehtiminen saataisiin nykyistä paremmin ja riittävän ajoissa sellaisten tahojen tietoon, jotka voisivat siihen tehokkaasti puuttua. Tältä osin tilanne ei tilastojen valossa ole muuttunut viimeisen vuosikymmenen kuluessa. Esimerkiksi pelkonsa johdosta poliisiin puoleen ennen rikosta kääntyneiden uhrien osuus oli vuosina 2003–2009 5,5 prosenttia ja 2010–2018 5,7 prosenttia; turvakotipalveluihin uhreista oli ensimmäisellä ajanjaksolla turvautunut 0,7 prosenttia, jälkimmäisellä 1,6 prosenttia (kuvio 10). Kolmessatoista rikoksessa uhri tai uhrin lähiomainen oli hakenut lähestymiskieltoa surmaajalle ennen tekoa, tapauksista yhdessätoista lähestymiskielto oli voimassa rikoshetkellä. Yhtä lukuun ottamatta kaikkien näiden rikosten suorana tai epäsuorana kohteena oli tekijän vaimo tai entinen vaimo.

Kuvio 10 Henkirikoksiin liittynyt ennalta oirehtiminen 2010–2018 (%; N=802)

Vuodesta 2013 alkaen henkirikostietokantaan on kirjattu tietoja rikososapuolten esiintymisestä poliisiasiantietojärjestelmään kirjatuissa rikosta edeltäneissä ilmoituksissa. Vuosilta 2013–2018 tietoja on 326 rikoksen osapuolista. Niistä 22 prosentissa osapuolet olivat ennen rikosta esiintyneet yhdessä ainakin kerran jossakin roolissa tietojärjestelmään kirjatussa rikosilmoituksessa. Aiempia väkivaltarikosilmoituksia, joissa tekijä oli epäiltyä ja uhri uhrina, löytyi kahdeksasta prosentista tapauksia. Ilmoituksia, joissa osapuolten roolit olivat päinvastaiset, viidestä prosentista. Useimmin osapuolten aiempaa väkivaltaa koskevia rikosilmoituksia löytyi naisiin kohdistuneiden parisuhdetappojen kohdalla. Niistä 26 prosentista löytyi ilmoituksia tekijän aiemmasta uhuriin kohdistuneesta väkivallasta ja 17 prosentista uhrin tekijään kohdistamasta väkivallasta. Muun tyyppisissä henkirikoksissa, vaikka niiden tekijöistä ja uhreista valtaosa onkin poliisin ”vanhoja tuttuja”, poliisin tietojärjestelmiin kirjattujen tietojen perusteella vaikuttaisi olevan varsin vaikea ennakoida rikoksia tai sitä kuka surmaa kenet.

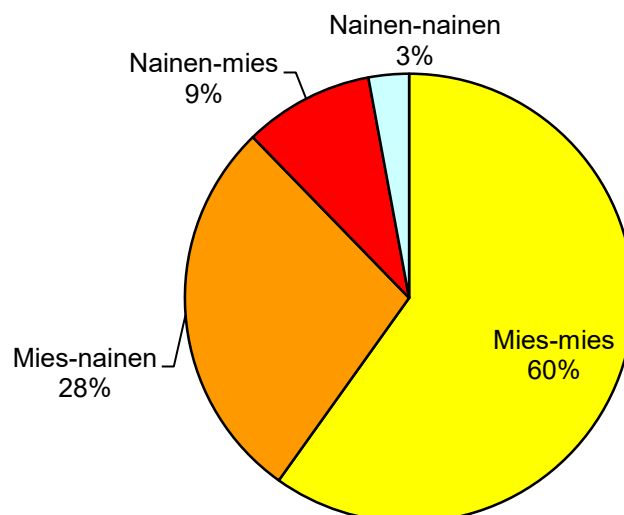
3.4 Uhrien ja tekijöiden määrä

Katsauskaudelta kirjatuista 757 henkirikostapahtumasta kolmetoista oli 31.12.2019 selvittämättä. Tapahtumista, joissa tekijöiden henkilöllisyys oli selvitetty, pääosassa (79 %) oli ainoastaan yksi uhri ja yksi tekijä.⁹ Useamman uhrin rikostapahtumia oli viisi prosenttia kaikista, useamman tekijän 16 prosenttia. Kolme uhria vaatineita rikostapahtumia oli katsauskaudella seitsemän ja kahden uhrin rikoksia 28.

Rikostapahtumista pääosassa (56 %) oli osallisina ainoastaan miehiä, 83 prosentissa tekijöinä oli vain miehiä. Rikollisuuden miehisyys ei ole tapahtunut muutoksia vuosikymmenen mittaan. Mainitut osuudet olivat vuosina 2003–2009 57 ja 84 prosenttia.

⁹ Henkirikostapahtuma = tilanne, jossa on surmattu yksi tai useampi henkilö samalla kertaa; henkirikos = jokainen uhri muodostaa erillisen rikoksen.

Rikoksittain¹⁰ laskien miesten väliset henkirikokset muodostivat koko katsauskaudella 60 prosenttia kaikista. Henkirikoksista 28 prosentissa uhri oli nainen ja pääepäilty mies, yhdeksässä prosentissa nainen oli surmannut miehen ja kolmessa prosentissa nainen oli surmannut naisen. Tältäkin osin tilanne on ollut vuosituhannen alusta saakka vakaa: vuosina 2003–2009 miesten välisten henkirikosten osuus kaikista oli 60 prosenttia.

Kuvio 11 Pääepäillyn ja uhrin sukupuoli henkirikoksissa 2010–2018 (%; N=790)¹¹

3.5 Tekovälineet ja väkivallan tyypit

Yleisin tekoväline katsauskauden henkirikoksissa (niin miesten kuin naistenkin) oli teräase ja yleisin teräase keittiöveitsi, jota oli käytetty 25 prosentissa rikoksia (56 % rikoksissa käytetyistä teräaseista). Miesten tekemistä henkirikoksista joka neljäs oli tehty ilman asetta, pahoinpitelemällä tai kuristamalla uhri kuoliaaksi. Miehet käyttivät myös ampuma-asetta rikoksissaan selvästi naisia yleisemmin. Erityisesti naisille ominaisia tekovälineitä olivat puolestaan myrkyt ja pehmeät tukahduttamisvälineet (taulukko 5).

Runsaassa puolessa rikoksia (57 %) tekijä oli käyttänyt tekopaikalta käteen sattunutta välinettä, teräaseella tehdyistä rikoksista osuus oli 67 prosenttia ja tylpällä lyömäaseella tehdyistä 75 prosenttia. Rikoksissa käytetyistä ampuma-aseista käsituliaseet olivat lähes aina (82 %) tekijän mukanaan tuomia, metsästyksaseista huomattava osa (46 %) oli sen sijaan tekopaikalta käteen otettuja.

¹⁰ Uhrin ja pääepäillyn sukupuoli.

¹¹ Puuttuu 12 pimeänä kirjattua henkirikosta. Yhdessä pimeässä henkirikoksessa tekijän sukupuoli oli tiedossa.

Taulukko 5 Tekoväline henkirikoksissa 2010–2018 (%)

	Kaikki rikokset (N=802)	Miesepäiillyt (N=693)	Naisepäiillyt (N=97)
Teräase	43	43	47
Väkivalta ilman välinettä	23	24	16
kuristaminen	6	7	2
Ampuma-ase	14	15	7
käsituliase	6	7	1
haulikko	2	2	2
Tylppä ase	7	8	4
Auto	3	3	4
Nuora ym.	2	3	1
Vesi	2	1	6
Tuli	2	2	3
Myrkky	2	1	2
Tyyny ym.	1	0,3	7
Muu	0,1	-	1
Ei tietoa	0,2	0,1	-
Yhteensä	99	100	98

Ampuma-aseella tehdyt rikokset muodostivat 14 prosenttia jakson henkirikoksista. Uhreittain laskien rikoksissa käytetyistä ampuma-aseista 30 prosenttia oli luvallisia.¹² Osuus on viime vuosina ollut pienempi kuin vuosina 2003–2009, jolloin ampuma-aseella surmatuista 46 prosenttia surmattiin luvallisella aseella (huomioimatta Jokelan ja Kauhajoen joukkomurhia osuus oli 39 %). Tekijäpohjaisesti laskien luvallisella aseella surmanneiden osuus on pienentynyt 31 prosenttiin 41 prosentista (taulukko 6).

Taulukko 6 Luvallisella ampuma-aseella surmanneiden osuus asetyypeittäin 2003–2009 ja 2010–2018 (% kuvaa luvan omanneiden osuutta kyseisellä asetyypillä surmanneista; tekijäkohtaiset tiedot)

	2003–09 epäiltyjä	2003–09 luvallinen ase	2010–18 epäiltyjä	2010–18 luvallinen ase
Käsituliase	60	30 %	46	30 %
Haulikko/ yhdistelmäase	42	62 %	16	44 %
Kivääri	6	50 %	6	50 %
Pienois kivääri	8	50 %	12	50 %
Katkaistu haulikko/kivääri*	6	0 %	12	8 %
Konetuliase	-	-	3	0 %
Ilma-ase	-	-	3	-
Taljajousi	1	-	3	-
Kaikki ampuma-aseet	123	41 %	101	31 %

* Lupa aseeseen, jonka myöhemmin katkaissut.

Henkirikostapahtumia, joissa käytettiin ampuma-asetta, oli vuosina 2003–2009 vuosittain keskimäärin 18, vuosina 2010–2018 enää 11. Rikostapahtumia, joissa

¹² Luvallisella ampuma-aseella tarkoitetaan tässä asetta, johon asetta käyttäneellä henkilöllä oli voimassa oleva lupa.

käytettiin luvallista asetta, oli vuosituhannen ensi vuosikymmenellä vuosittain keskimäärin seitsemän, vuosina 2010–2018 ainoastaan kolme. Ampuma-aseella tehtyjen henkirikosten väheneminen ajanjaksojen välillä tapahtui ensisijaisesti laillisilla aseilla tehdyissä rikoksissa (–53 %), toisaalta myös laittomilla aseilla tehtyjen rikostapahtumien määrä väheni (–24 %). Erityisesti vähenivät käsituliaseilla ja haulikoilla tehdyt henkirikokset. Epätyypillisillä ampuma-aseilla tehtyjen rikosten määrä on kuluvalle vuosikymmenellä sen sijaan lisääntynyt.

Teräaseella tehdyissä henkirikoksissa tekijän sukupuolella oli vaikutusta väkivallan intensiivisyyteen. Miesten teräaseella tekemistä rikoksista 28 prosentissa uhri oli surmattu yhdellä pistolla ja 34 prosentissa yli kymmenellä pistolla. Naisten teräasetapoista yhden piston rikoksia oli 61 prosenttia ja yli kymmenen piston rikoksia 17 prosenttia. Ero oli selvin lähisuhteessa tehdyissä rikoksissa, mutta havaittavissa myös tekijän lähipiiriin kuulumattomiin kohdistuneissa tapoissa (taulukko 7).

Taulukko 7 Väkivallan intensiivisyys teräaseella tehdyissä henkirikoksissa vuosina 2003–2018, tekijän sukupuoli ja suhde uhriin (uhripohjaiset tiedot)¹³

Uhrina	Tekijä mies		Tekijä nainen	
	Yksi lyönti	Yli 10 lyöntiä	Yksi lyönti	Yli 10 lyöntiä
Puoliso ym.	32 (27 %)	47 (39 %)	42 (74 %)	7 (12 %)
Muu omainen	16 (23 %)	28 (40 %)	5 (71 %)	1 (14 %)
Tuttava	103 (29 %)	106 (30 %)	13 (42 %)	7 (23 %)
Ennalta tuntematon	24 (28 %)	31 (36 %)	3 (38 %)	3 (38 %)
Kaikki uhrit	176 (28 %)	212 (34 %)	63 (61 %)	18 (17 %)

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmästä on saatavissa tieto siitä, ehtikö uhri saada ammattimaista elvytystä tai hoitoa vammoihinsa ennen kuolemaansa.

Taulukko 8 Uhrin saama ensihoito ja menehtymispaikka henkirikoksissa 2010–2018 (%; N=802)

Uhrin saama hoito ja menehtymisen paikka ja aika	%
Uhri oli kuollut ennen ambulanssin/poliisin saapumista	76
Uhri saanut ammattimaista elvytystä, kuollut tekopaikalle	8
Uhri saanut ammattimaista elvytystä, kuollut matkalla sairaalaan	0,5
Uhri saanut sairaalahoitoa, kuollut sairaalassa/kotona sairaalasta kotiutettuna	15
Uhri kuollut 1–23 tuntia rikoksen jälkeen, ei saanut ammattimaista hoitoa vammoihinsa	0,6
Uhri kuollut yli vuorokausi rikoksen jälkeen, ei saanut amm. hoitoa vammoihinsa	0,4
Ei tietoa	-
Yhteensä	100

Pääosa uhreista (77 %) ei viime vuosien henkirikoksissa ole joko ehtinyt tai ei ole halunnut saada minkäänlaista ammattimaista hoitoa vammoihinsa. Jonkinlaista hoitoa on ehtinyt saada 23 prosenttia henkirikosuhreista, heistä valtaosa (64 %) on kuollut vammoihinsa sairaalassa tai sairaalasta kotiutettuina. Usein kyse on ollut vakavia kallonsisäisiä vammoja saaneista, jotka ovat saattaneet elää useampia vuorokausia rikoksen jälkeen. Menehtymiseen myötävaikuttaneena tekijänä

¹³ Taulukossa on tarkasteltu vuosina 2003–2018 tehtyjä henkirikoksia, jotta naisepäiltyjen tekemien rikosten määrä olisi kaikissa suhderyhmissä riittävän suuri.

on usein ollut pitkäaikaisesta päihteiden käytöstä johtuva huono yleiskunto (taulukot 8 ja 9).

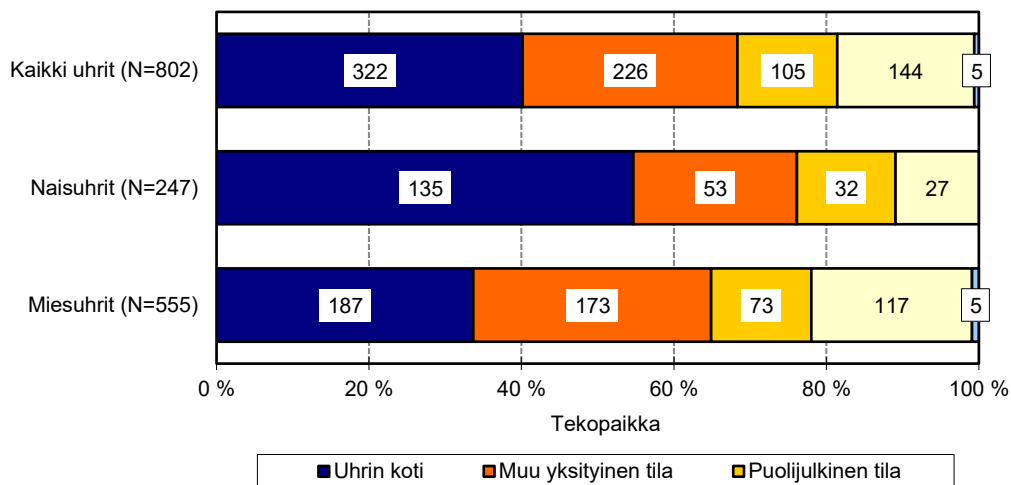
Taulukko 9 Ensihoitoa saaneiden ja sairaalassa menehtyneiden uhrien osuus kaikista uhreista tekovälineittäin henkirikoksissa 2010–2018 (%)

Tekoväline	Ensihoitoa/hoitoa saaneiden osuus	Sairaalassa/ kotiutettuina kuolleiden osuus
Väkivalta ilman välinettä	39	34
Teräase	21	8
Tylppä lyömäase	18	17
Ampuma-ase	12	7
Kaikki uhrit	23	15

Väkivaltavammojen (erityisesti kallonsisäisten vammojen) hoidossa tapahtuva kehitys ja ensihoidon nopeampi saatavuus syrjäseuduilla todennäköisesti alentaisivat henkirikoskuolleisuutta nykyisestä jonkin verran. Pääosassa rikoksia uhri on kuitenkin jo avun ulottumattomissa, kun apua hälytetään tai uhri löydetään.

3.6 Tekopaikka

Suomalainen henkirikollisuus on viime vuosikymmeninä keskittynyt yksityisasuntoihin. Katsauskauden rikoksista 68 prosenttia oli tehty niissä, uhreista 40 prosenttia oli surmattu kotonaan. Vuosina 2003–2009 osuudet olivat 72 prosenttia ja 40 prosenttia.

Kuvio 12 Tekopaikka henkirikoksissa 2010–2018 (%)

Naisuhreista kotonaan oli surmattu 55 prosenttia, miehistä 34 prosenttia. Julkisilla paikoilla rikoksista oli tehty 18 prosenttia (ravintoloissa kolme prosenttia, kaduilla, toreilla ja kaupunkien puistoissa 11 prosenttia) (kuvio 12). Myös julkisilla paikoilla tehtyjen rikosten suhteellinen osuus on pysynyt kuluvalle vuosituhannelle vakaana.

Taulukko 10 Työssä surmatut ammattiryhmittäin 2003–2018

<i>Ammatti</i>	<i>Mies</i>	<i>Nainen</i>	<i>Kaikki</i>
Yksityisyrittäjä	4	1	5
Myyjä	3	1	4
Ravintolatyöntekijä	3	1	4
Kerho-ohjaaja	1	1	2
Maa/metsätalousyrittäjä/-työntekijä	1	2	3
Opettaja	1	1	2
Terveystenhoitaja	-	2	2
Poliisi	2	-	2
Koulukotiohjaaja	1	-	1
Rakennusalan työntekijä	1	-	1
Seksityöläinen	-	1	1
Vanginvartija	1	-	1
Yhteensä	18	10	28
Koululainen/opiskelija	7	9	16
Yhteensä	25	19	44

Työtehtävissä surmattiin katsauskaudella 15 henkilöä, yhdeksän miestä ja kuusi naista. Lisäksi yksi miesopiskelija surmattiin oppilaitoksessaan. Vuosina 2003–2018 työssä surmattiin kaikkiaan 28 henkilöä, oppilaitoksissa surmattiin lisäksi 16 opiskelijaa (taulukko 10).

3.7 Päihteet

Suomalaiset henkirikokset liittyvät läheisesti alkoholin käyttöön ja alkoholinkäyttötilanteisiin.

Pääosa katsauskauden rikoksiin syyllistyneistä samoin kuin aikuisista uhreista oli rikoshetkellä alkoholin vaikutuksen alaisena. Kytkös alkoholin käyttöön oli erityisen kiinteä miehillä: henkirikosten aikuisista miesosapuolista oli humalassa rikoshetkellä 72 prosenttia. Myös henkirikoksiin osallisina olleista naisista enemmistö oli ollut humalassa, osuudet olivat kuitenkin alhaisempia kuin miehillä. Humalatilien syvyydessä ei sukupuolten välillä ollut eroja. Rikoksiin syyllistyneet miehet ja naiset (jotka saatiin välittömästi teon jälkeen kiinni) olivat keskimäärin vajaan kahden promillen ja uhrin selvästi yli kahden promillen humalassa. Syyllisten kohdalla tulokset eivät ole yleistämiskelpoisia, sillä on todennäköistä, että humalatilien syvyys vaikutti kiinnijäämisriskiin. Sen sijaan uhrien osalta humalatilien syvyydellä ei mittaustuloksiin ollut vaikutusta, uhriksi valikoitumiseen sen sijaan todennäköisesti oli. Tuskin on sattumaa, että uhrien humalatilat olivat alkoholisidonnaisissa henkirikoksissa yleensä tekijöiden humalatilaja syvempiä. Vahva humalatilalienee vaikeuttanut uhriksi joutuneiden toimintakykyä konfliktitilanteissa – niin henkistä kuin fyysistäkin (taulukko 11).

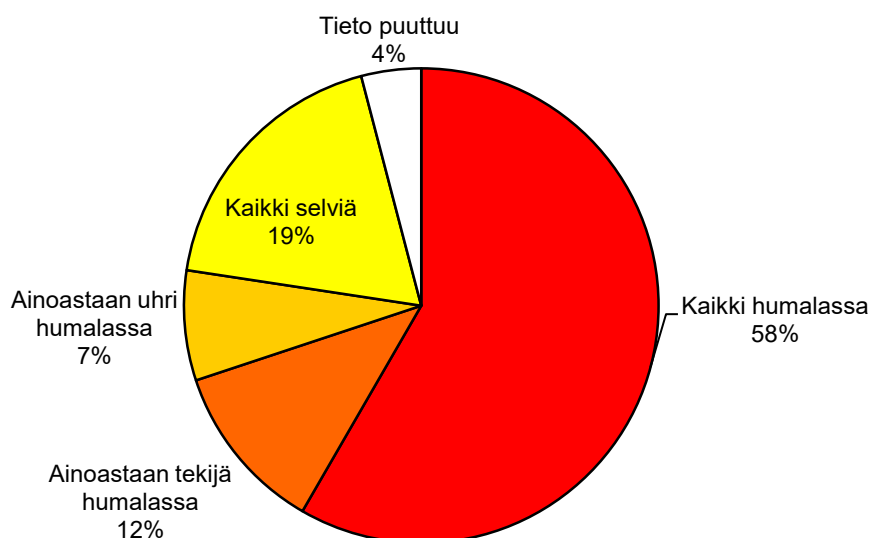
Humalassa rikoshetkellä olleista miesepäilyistä 67 prosenttia oli pelkästään alkoholihumalassa ja 33 prosenttia alkoholin ja jonkin muun (tai useampien muiden päihteiden) vaikutuksen alaisena. Naisepäilyistä vastaavat osuudet olivat 69 ja 31 prosenttia.

Taulukko 11 Alkoholin vaikutuksen alaisena rikoshetkellä olleiden epäiltyjen ja aikuisten uhrien osuus henkirikoksissa 2010–2018 (%)

	Kaikki epäillyt (N=750)	Miesepäillyt (N=658)	Naisepäillyt (N=92)
Humalassa	69	70	65
Selvä	25	25	26
Ei tietoa	6	6	9
	100	101	100
Humalatila, keskiarvo	1,76 ‰	1,75 ‰	1,79 ‰
Humalatila, mediaani	1,77 ‰	1,78 ‰	1,71 ‰

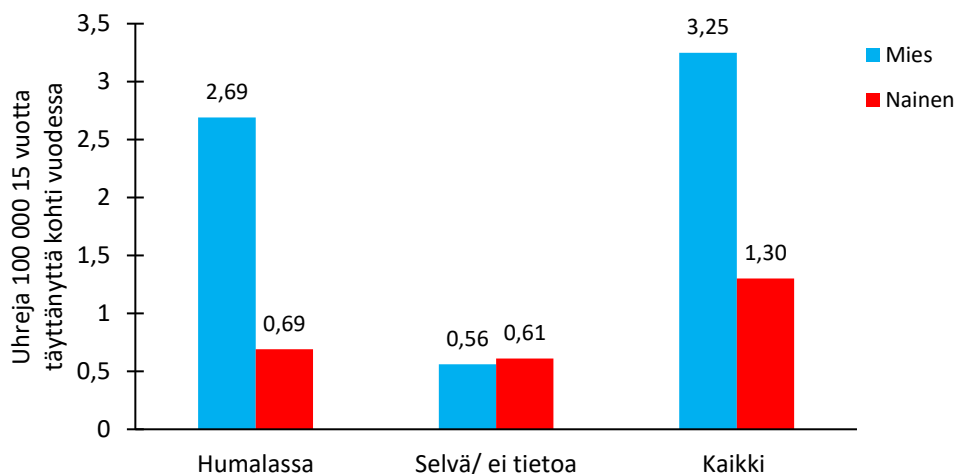
	Kaikki uhrit (N=761)	Miesuhrit (N=539)	Naisuhrit (N=222)
Humalassa	66	76	43
Selvä	32	22	56
Ei tietoa	2	3	1
	100	101	100
Humalatila, keskiarvo	2,39 ‰	2,42 ‰	2,30 ‰
Humalatila, mediaani	2,26 ‰	2,35 ‰	2,13 ‰

Rikoskohtaisesti tarkastellen 58 prosentissa katsauskauden aikuisten välisiä henkirikoksia kaikki osapuolet olivat rikoshetkellä humalassa ja 77 prosentissa joku osapuolista. Rikoksia, joissa kumpikin osapuoli oli selvin päin, oli 19 prosenttia kaikista. Kun muut päihteet huomioitiin, osuus pieneni 14 prosenttiin, vastaavasti rikosten osuus, jossa joku osapuolista oli päihteiden vaikutuksen alaisena, kohosi 82 prosenttiin (kuvio 13).

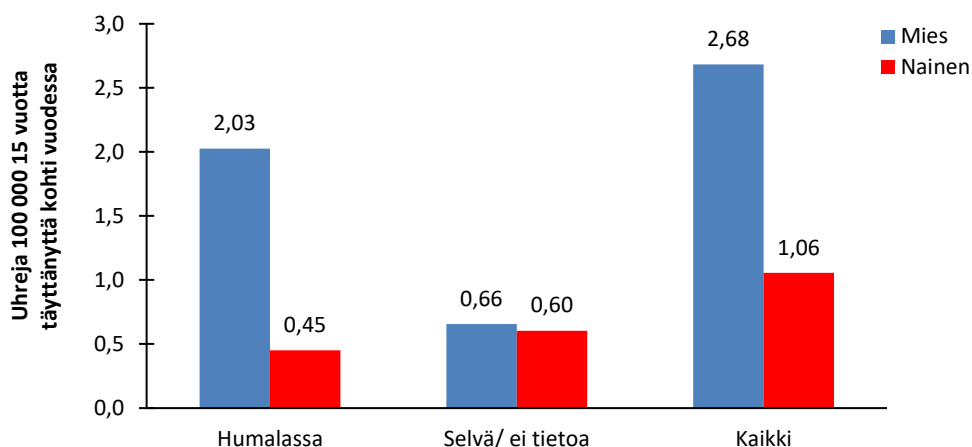
Kuvio 13 Osapuolten humalatila 15 vuotta täyttäneiden välisissä henkirikoksissa 2010–2018 (N=761)

Suhteuttamalla alkoholista päihtyneenä ja selvin päin surmattujen määrät aikuisväestöön voidaan havaita, että aikuisten miesten huomattavasti naisia korkeampi henkirikoskuolleisuus muodostuu Suomessa tällä hetkellä kokonaisuudessaan erosta päihtyneenä surmattujen määrässä. Toisaalta henkirikoskuolleisuuden

lasku viimeisten kymmenen vuoden aikana on keskittynyt alkoholisidonnaiseen väkivaltaan (kuviot 14a ja 14b). Vuosina 2003–2009 alkoholisidonnainen väkivalta muodosti 83 prosenttia aikuisten välisistä henkirikoksista, kun osuus vuosina 2010–2018 oli 77 prosenttia. Alkoholisidonnaisten henkirikosten keskimääräinen vuotuinen määrä laski ajanjaksojen välillä 98:sta 65:een alkoholin käyttöön liittyvä mättömien henkirikosten määrän vähetessä 18:sta 16:een.

Kuvio 14a Aikuisten miesten ja naisten kuolleisuus henkirikoksiin uhrin päihtymystilan mukaan 2003–2009

Kuvio 14b Aikuisten miesten ja naisten kuolleisuus henkirikoksiin uhrin päihtymystilan mukaan 2010–2018

Muita pähteitä esiintyy henkirikosten yhteydessä yleensä yhdessä alkoholin kanssa käytettynä. Katsauskauden miesepäillyistä 29 prosenttia ja naisepäillyistä 24 prosenttia oli ollut rikoshetkellä myös muun päihteen kuin alkoholin vaikutuksen alaisena. Muita pähteitä nauttineista miehistä 79 prosenttia oli nauttinut päihdettä yhdessä alkoholin kanssa. Naisista näin oli tehnyt 82 prosenttia. Kovien huumeiden vaikutuksen alaisena miesepäillyistä oli rikoshetkellä 13 prosenttia ja naisepäillyistä kahdeksan prosenttia. Aikuisista miesuhreista kovien huumeiden vaikutuksen alaisena oli kymmenen prosenttia ja naisuhreista kahdeksan prosenttia. Vastaavasti psyykelääkkeitä tai psyykelääkkeitä ja alkoholia käyttäneitä oli miesuhreista 16 prosenttia ja naisuhreista 12 prosenttia.

3.8 Motiivit

Katsauskauden henkirikoksista 93 prosentille oli seurantajärjestelmään kirjattu yksi tai useampi motiivi. Ainoastaan yhden motiivin rikoksia oli 51 prosenttia, useamman motiivin vastaavasti 43 prosenttia.

Tavallisin rikostyyppi oli ryppyriita, joka oli mainittu motiiviksi 28 prosentissa rikoksia ja päämotiiviksi 18 prosentissa. Muita suhteellisen usein esiintyneitä päämotiiveja olivat mustasukkaisuus (12 %), mielenterveydellinen häiriö (9 %), parisuhteen ongelmat (7 %), kosto (7 %) ja kiusaussuhteen päättäminen (6 %). Taloudelliseksi tulkittava päämotiivi oli ilmennyt seitsemässä prosentissa rikoksia, ryöstömurhia¹⁴ rikoksista oli neljä prosenttia. Kaiken kaikkiaan välineelliseen, suunnitelmalliseen väkivaltaan viittaavia motiiveja oli varsin vähän. Palkkamurhia katsauskaudella tuli poliisin tietoon yksi.

Rikollisryhmien tai rikollisten väliset konfliktit oli mainittu päämotiiviksi kahdessa prosentissa katsauskauden rikoksia. Huomattava osa liittyi moottoripyöräjengien keskinäiseen tai sisäiseen väkivaltaan. Suhteellisen harvinaisia olivat myös viharikokset muodostaen vajaan prosentin ajanjakson henkirikoksista. Niistä useimmissa syynä oli uhrin tekijään kohdistama homoseksuaalinen lähestyminen (tai sellaiseksi tulkittu lähestyminen). Sinänsä on tulkinnanvaraista, oliko näitä tekoja ylipäätään katsottava varsinaisiksi viharikoksiksi. Päämotiivina oli uhrin häiritseväksi koettu käytös ja seurausten vakavuuteen oli myötävaikuttanut usein osapuolten syvä päihtymystila. Kuluvan vuosituhannen ensimmäinen Suomessa poliisin tietoon tullut motiiviltaan puhtaan rasistinen henkirikos tehtiin vuonna 2014 Vaasassa. Uhri kuului kantaväestöön, tekijä etniseen vähemmistöön. Turussa tehtiin puolestaan elokuussa 2017 maassamme vuosikymmeniin ensimmäinen poliittisesti motivoitunut terrori-isku, kun marokkolainen mies surmasi kaksi ja haavoitti seitsemää naista. Syyllinen kertoi esitutkinnassa saaneensa innoituksensa islamistiselta terroristiryhmä ISIS:ltä. Seksuaalirikoksiin liittyi jakson henkirikoksista puolitoista prosenttia. Aikuisista naisuhreista seitsemän (4 %) ja miesuhreista yksi oli raiskattu rikoksen yhteydessä.

Naisten tekemien henkirikosten motiivit erosivat yleisjakaumasta (joka kuvasi lähinnä miesten rikollisuutta). Parisuhteen ongelmat oli yleisin motiivi (35 %) ja päämotiivi (19 %). Toiseksi yleisin päämotiivi naisten henkirikoksissa oli kiusaussuhteesta vapautuminen (15 %) ja kolmanneksi yleisin huollettavasta lapsesta vapautuminen (11 %).

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmään kirjataan tiedot myös siitä, onko rikos ollut suunnitelmallinen ja onko siihen liittynyt itsepuolustuksellisia piirteitä. Katsauskauden henkirikoksista 25 prosenttia oli rikostutkijoiden arvion mukaan ennalta harkittuja, vastaavasti 11 prosenttiin liittyi itsepuolustuksellisia piirteitä. Suunnitelmallisten rikosten osuus oli miesten rikoksista 26 prosenttia ja naisten tekemistä 21 prosenttia. Itsepuolustuksellisia piirteitä omanneiden tekojen osuus oli naisten henkirikoksista suurempi (18 %) kuin miesten (10 %).

¹⁴ Käsittää ryöstöihin, murtoihin ja varkauksiin liittyneet henkirikokset.

3.9 Osapuolten suhde

Pääosa henkirikoksista on tuttavien, seurustelukumppanien tai perheenjäsenten välisiä (taulukko 12; kuvio 15).

Vuosina 2010–2019 surmattiin¹⁵ 44 alle 15-vuotiasta lasta, 18 poikaa ja 26 tyttöä. Uhreista 24:n (55 %) surmaaja oli biologinen äiti, yhden äitipuoli (2 %), 17:n (39 %) biologinen isä, yhden (2 %) isäpuoli ja yhden (2 %) eno (liite 6).

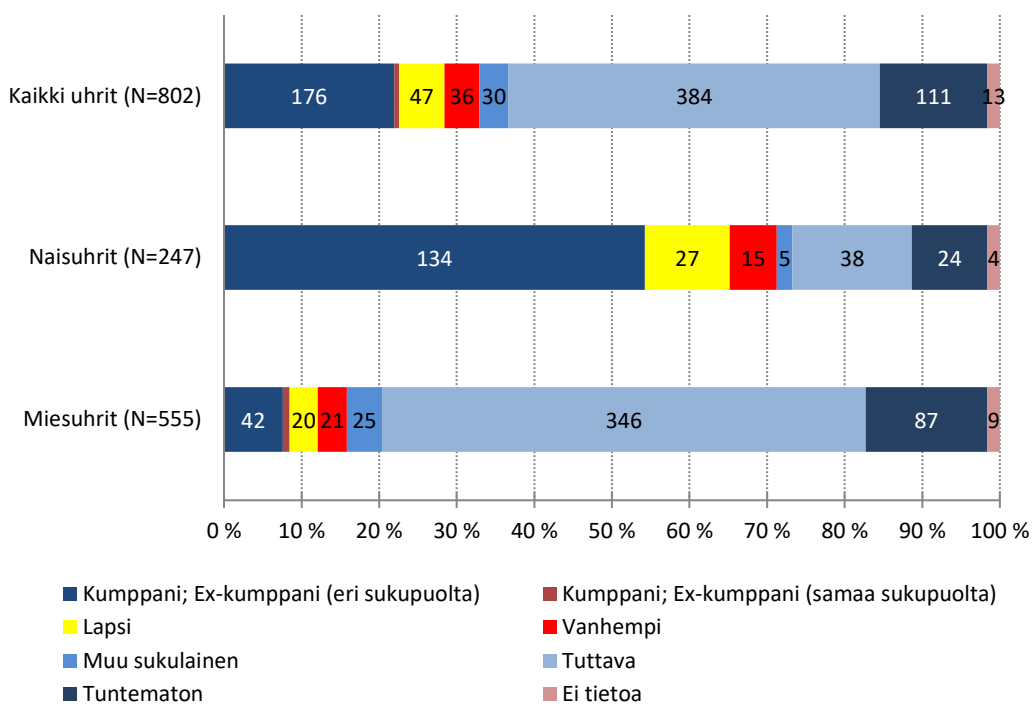
Aikuisista naisuhreista 60 prosenttia oli joutunut puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi, kymmenen prosentin surmaaja oli muu lähiomainen. Tuttavien surmaamaksi oli joutunut 17 prosenttia ja ennalta tuntemattoman henkilön 11 prosenttia. Neljä aikuisiin naisiin katsauskaudella kohdistunutta henkirikosta oli vuoden 2019 lopussa selvittämättä (1,8 %) (ks. myös liite 4).

Taulukko 12 Osapuolten suhde henkirikoksissa 2013–2019 (2019 tiedot ennakkotietoja)

Uhri oli tekijän	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Puoliso	13	12	5	5	11	16	11
Seurustelukumppani	2	3	2	6	5	5	7
Ex-puoliso/seurustelukumppani	5	4	5	5	2	5	2
Samaa sukupuolta oleva partneri	0	1	0	1	1	0	0
Lapsi	5	7	2	2	3	3	3
Vanhempi	2	3	3	8	2	4	5
Sisarus	2	1	2	1	0	2	1
Muu sukulainen	1	2	3	1	2	3	2
Tuttava	47	44	41	27	25	44	45
Ennalta tuntematon	10	10	19	17	13	4	4
Suhde ei tiedossa	0	0	0	0	0	0	4
Juttu pimeä kirjaamishetkellä	1	1	0	1	3	0	4
Henkirikoksia yhteensä	88	88	82	74	67	86	88
Henkir. tutk. katoamistapaus	1	0	0	0	1	0	0
Henkirikokset ja kadonneet yht.	89	88	82	74	68	86	88
Rikoksista tehty ulkomailla	0	0	0	0	0	0	0

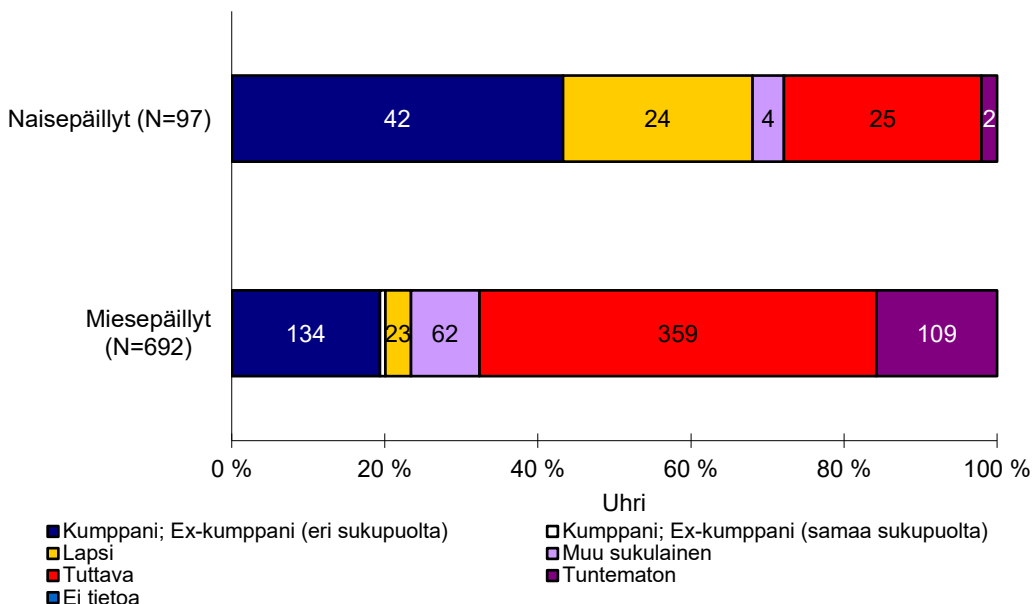
Aikuisista miesuhreista 64 prosentin surmaaja oli uhrin tuttava ja 16 prosentin uhrielle aiemmin tuntematon henkilö. Miehistä kahdeksan prosenttia oli joutunut puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi, vajaa prosentti samaa sukupuolta olevan partnerin ja yhdeksän prosenttia muun lähiomaisen. Yhdeksän aikuisen mieheen katsauskaudella kohdistunutta henkirikosta oli vuoden 2019 lopussa selvittämättä (1,7 %) (ks. myös liite 5).

¹⁵ Määrä perustuu tietokantaan kirjattuihin rikoksiin ja 31.12.2019 avoinna olleisiin rikospäilyihin.

Kuvio 15 Osapuolten suhde henkirikoksissa 2010–2018 (%) (uhripohjainen; uhri oli tekijän...)

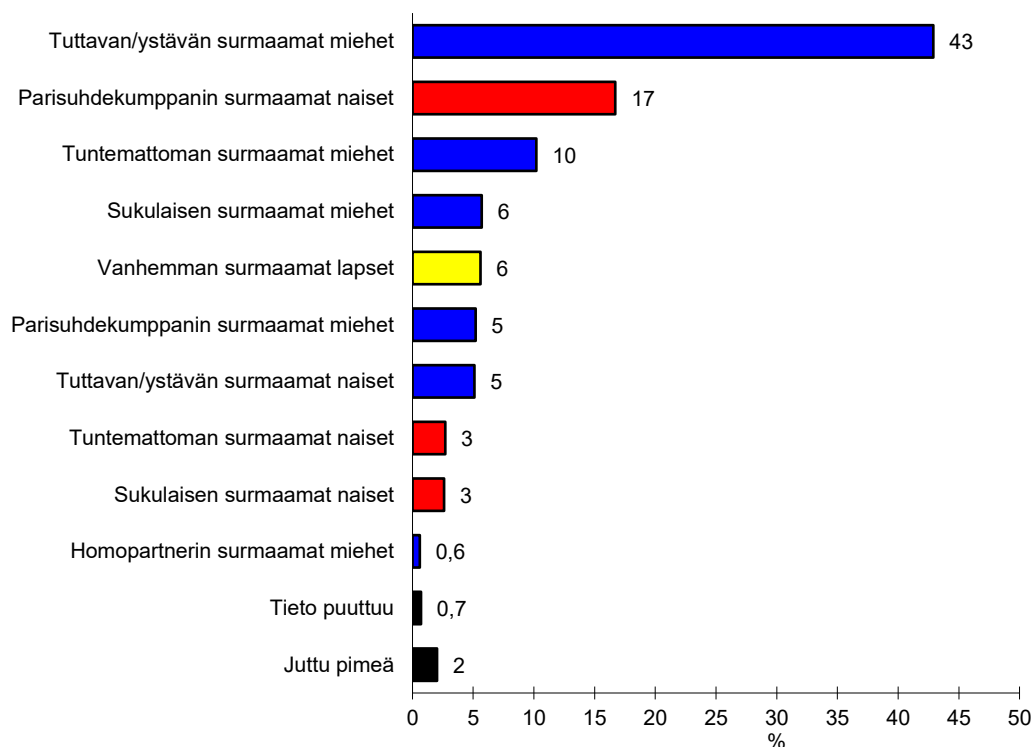
Naisten tekemien henkirikosten uhri oli useimmiten joko tekijän puoliso tai seurustelukumppani (43 %) tai tekijän lapsi (25 %). Muut sukulaiset muodostivat neljä prosenttia katsauskauden naissyillisten uhreista, tuttavat 26 prosenttia ja tekijälle ennalta tuntemattomat henkilöt kaksi prosenttia (kuvio 16).

Kuvio 16 Mies- ja naisepäiltyjen uhrit henkirikoksissa 2010–2018 (uhripohjainen; uhri oli tekijän...)

Miesten uhreista tuttavat ja ystävät muodostivat 52 prosenttia ja puoliset, seurustelukumppanit ja entiset kumppanit 19 prosenttia. Tekijälle ennalta tuntemattomia uhreista oli ollut 16 prosenttia. Lähiomaisia uhriina oli yhdeksässä prosentissa miesten henkirikoksia ja tekijän omia lapsia kolmessa prosentissa.

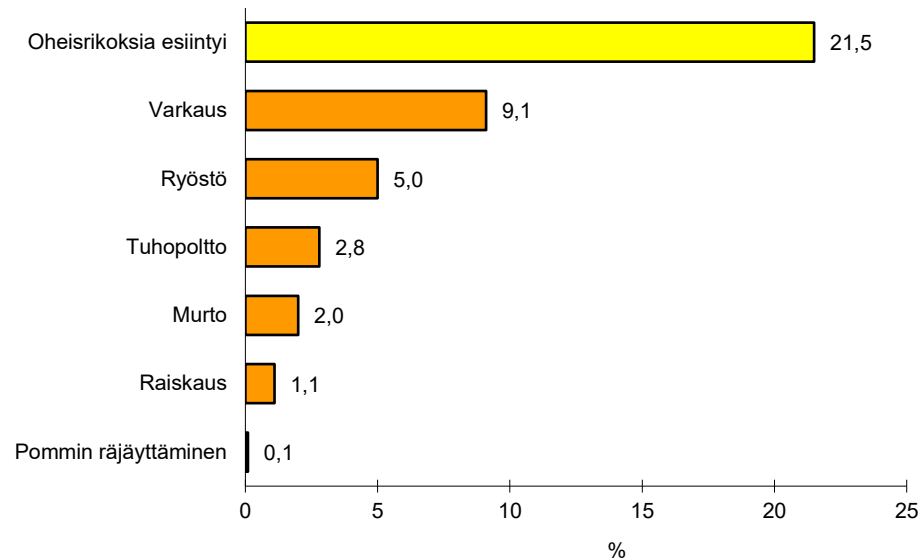
Kuviossa 17 on kuvattu henkirikollisuutemme rakennetta huomioimalla samanaikaisesti osapuolten suhde sekä uhrin sukupuoli ja ikä. Pylväiden väri on eritelty sukupuolen mukaan niin, että miesuhreja kuvaavat pylväät ovat sinisiä, naisuhreja kuvaavat punaisia ja lapsiuhreja kuvaava keltainen. Selvästi yleisin uhri henkirikoksissa on ystävän tai tuttavan surmaama mies. Vuosina 2010–2019 kaikista uhreista 43 prosenttia kuului tähän ryhmään. Toiseksi yleisin uhri on parisuhdekumppanin surmaama nainen: he muodostivat 17 prosenttia jakson surmaamista. Kolmanneksi yleisin on tilanne, jossa mies joutuu hänelle ennalta tuntemattoman henkilön surmaamaksi – 10 prosenttia viime vuosien henkirikosuhreista on ollut tuntemattoman surmaamia miehiä.

Kuvio 17 Henkirikosten osapuolityypijakauma 2010–2019 (uhripohjainen; N=890)

3.10 Henkirikoksiin liittyvät oheisrikokset

Katsauskauden henkirikostapahtumista 21 prosenttiin liittyi oheisrikoksia.¹⁶ Yleisin oheisrikos oli varkaus, ryöstö tai tuhopoltto. Raiskaus oli liittynyt yhteen prosenttiin rikoksia. Lisäksi henkirikoksiin oli liittynyt muun muassa petoksia, maksuvälinepetoksia ja kiristysrikoksia (kuvio 18).

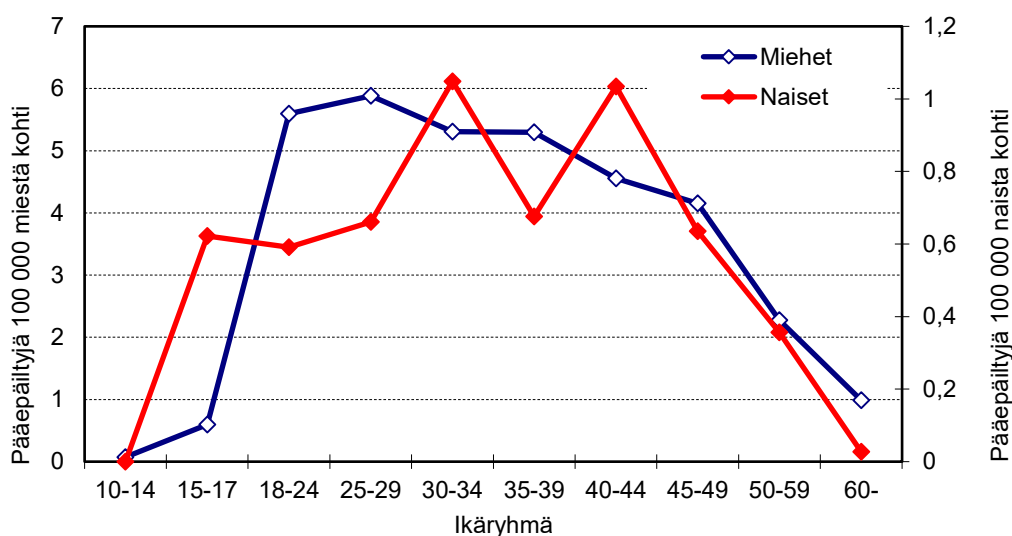
Kuvio 18 Henkirikoksiin liittyneet oheisrikokset 2010–2018 (rikostapahtumapohjainen; N=757)

¹⁶ Mukaan ei ole laskettu useamman uhrin henkirikoksia, eikä rikoksiin liittyneitä hautarauhanrikkomis-, pahoinpitely-, ampuma-ase- tai päihteidenkäyttörikoksia.

4 Rikososapuolet

4.1 Ikä ja sukupuoli

Katsauskauden selvitetystä henkirikoksista epäiltiin pääepäiltyinä 658 miestä (88 %) ja 92 naista (12 %). Pimeinä tietokantaan oli ajanjaksolta kirjattu kolme-toista henkirikosta (1,6 %).¹⁷

Kuvio 19 Henkirikollisuuden taso ikäryhmittäin 2010–2018 (pääepäiltyjä ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa)

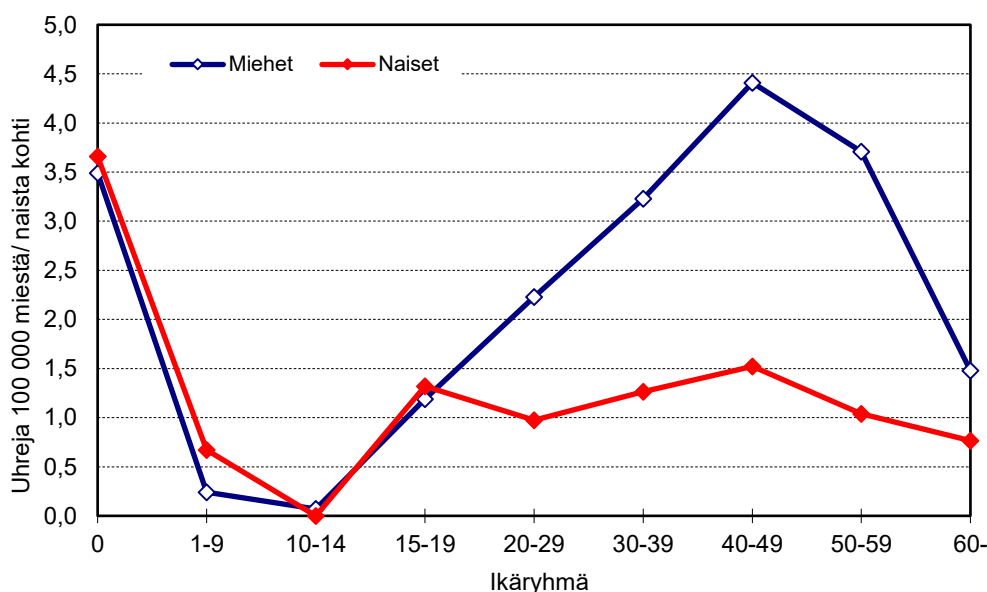
Miesten rikollisuustaso oli vuosina 2010–2018 korkein 18–29-vuotiailla, naisten rikollisuustaso 30–44-vuotiailla. Miesepäiltyjen keski-ikä oli 38 vuotta ja mediaani-ikä 36 vuotta, naisepäiltyjen keski-ikä vastaavasti 37 vuotta ja mediaani-ikä 36 vuotta. Epäiltyjen ikäjakaumat ovat pysyneet kuluvalle vuosituhanella muuttumattomina (kuvio 19; taulukko 13).

Taulukko 13 Epäiltyjen keski- ja mediaani-ikä 2003–2009 ja 2010–2018

	2003–2009		2010–2018	
	Keski-ikä	Mediaani-ikä	Keski-ikä	Mediaani-ikä
Miehet	38,9	36	38,0	36
Naiset	37,4	37	37,0	36
Kaikki	37,8	36	37,9	36

Katsauskauden pääepäilyistä yksi oli alle 15-vuotias, kymmenen oli 15–17-vuotiaita ja 61 oli 18–20-vuotiaita. Alle 21-vuotiaista epäilyistä kymmenen oli tyttöjä. Yli 65-vuotiaita epäiltyjä oli 30, heistä kaksi oli naisia.

¹⁷ Huomioitaessa tietokantaan kirjaamattomat henkirikoksina tutkittavat katoamistapaukset määrä oli 17 (2,1 %).

Kuvio 20 Henkirikoskuolleisuus ikäryhmittäin 2010–2018 (uhreja 100 000 ikäryhmän miestä/naista kohti vuodessa)

Katsauskaudella surmattiin 802 ihmistä, 555 miestä (69 %) ja 247 naista (31 %). Henkirikoskuolleisuus oli vuosina 2010–2018 korkein miehillä 40–49 vuoden iässä, naisilla ensimmäisen elinvuorokauden aikana. Miesuhrien keski-ikä oli katsauskaudella 44 vuotta (mediaani-ikä 44 vuotta) ja naisuhrien 42 vuotta (mediaani-ikä 43 vuotta). Ikäjakaumat ovat pysyneet 2000-luvulla lähes muuttumattomina (kuvio 20; taulukko 14).

Taulukko 14 Uhrien keski- ja mediaani-ikä 2003–2009 ja 2010–2018

	2003–2009		2010–2018	
	Keski-ikä	Mediaani-ikä	Keski-ikä	Mediaani-ikä
Miehet	42,3	44	44,0	44
Naiset	43,2	43	42,0	43
Kaikki	42,6	44	43,4	44

Miesten kuolleisuus oli työikäisessä väestössä ikäryhmästä riippumatta kaksinkolminkertainen naisiin verrattuna. Vuosina 2010–2018 surmattiin 18 alle vuoden ikäistä vauvaa ja 23 1–14-vuotiasta lasta. Yli 70-vuotiaita surmattiin 51, heistä 80 vuotta täyttäneitä oli 22. Iäkkäistä uhreista kuusi (12 %), viisi miestä ja yksi nainen, surmattiin hoitokodeissa tai muissa hoitolaitoksissa. Useimmissa tapauksissa surmaaja oli kanssapotilas.

Henkirikollisuus ei ole Suomessa kuin osin ikäryhmien sisäistä. Varsinkin alle 40-vuotiaat miehet surmaavat pääsääntöisesti itseään selvästi iäkkäämpiä. Keski-ikäisten ja iäkkäiden rikoksissa uhri ja tekijä ovat sen sijaan yleensä samasta ikäryhmästä (taulukko 15).

Taulukko 15 Henkirikosuhrien keski-ikä (vuotta) epäillyn sukupuolen ja ikäryhmän mukaan vuosina 2003–2018

Ikä	Miesepäillyt	Naisepäillyt
15–17	35,0	3,0
18–20	34,4	14,6
21–29	37,8	29,8
30–39	42,2	32,0
40–49	45,4	44,7
50–59	50,4	59,4
60–69	58,0	56,6
70–	71,8	44,5

4.2 Työelämäsuhde ja sosioekonominen asema

Pääosa henkirikoksen tekijöistä on työikäisiä, mutta vain joka kuudes on työelämässä. Katsauskauden pääepäillyistä 53 prosenttia oli tekoajankohtana työttömänä ja 11 prosenttia varhaiseläkkeellä (taulukko 16).

Taulukko 16 Pääepäiltyjen työelämäsuhde 2010–2018

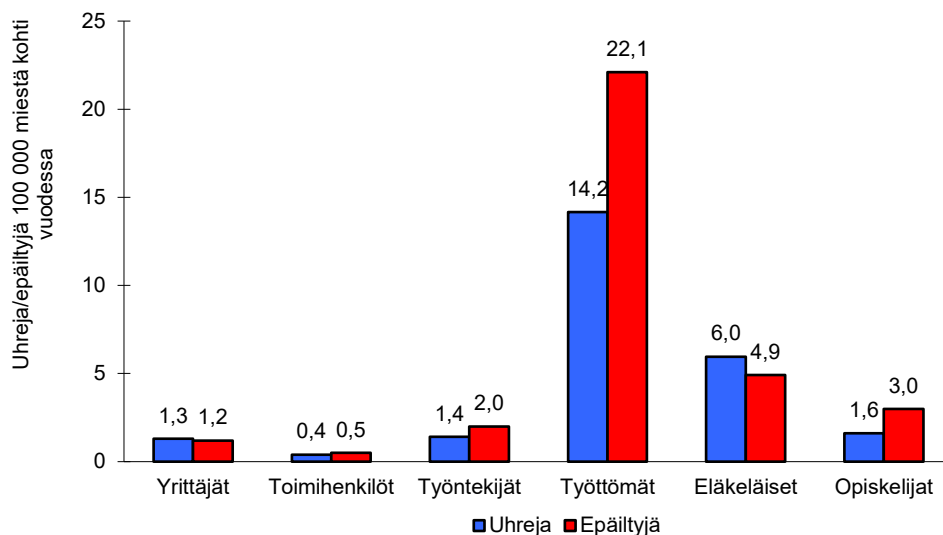
	Mies	Nainen	Kaikki
Työtön	53 %	47 %	53 %
Varhaiseläkkeellä	11 %	12 %	11 %
Työssä	19 %	15 %	19 %
Opiskelija	5 %	12 %	6 %
Vanhuuseläkkeellä	5 %	2 %	4 %
Kotiäiti/-isä	-	9 %	1 %
Vanki	0,3 %	-	0,3 %
Muu	1 %	2 %	1 %
Ei tietoa	5 %	1 %	4 %
N	658	92	750

Aikuisten uhrien tilanne oli samankaltainen: miesuhreista 58 prosenttia oli joko työttömänä tai varhaiseläkkeellä ja naisuhreistakin pääosa oli työelämän ulkopuolella. Työelämässä olleiden osuus (35 %) oli kuitenkin naisuhreista suurempi kuin naisepäillyistä tai rikosten miesosapuolista (taulukko 17).

Taulukko 17 Aikuisten uhrien työelämäsuhde 2010–2018

	Mies	Nainen	Kaikki
Työtön	43 %	25 %	38 %
Varhaiseläkkeellä	15 %	7 %	12 %
Työssä	18 %	35 %	23 %
Opiskelija	4 %	8 %	5 %
Vanhuuseläkkeellä	9 %	17 %	12 %
Kotiäiti/-isä	-	7 %	2 %
Vanki	0,6 %	-	0,4 %
Muu	1 %	-	1 %
Ei tietoa	9 %	2 %	7 %
N	539	222	761

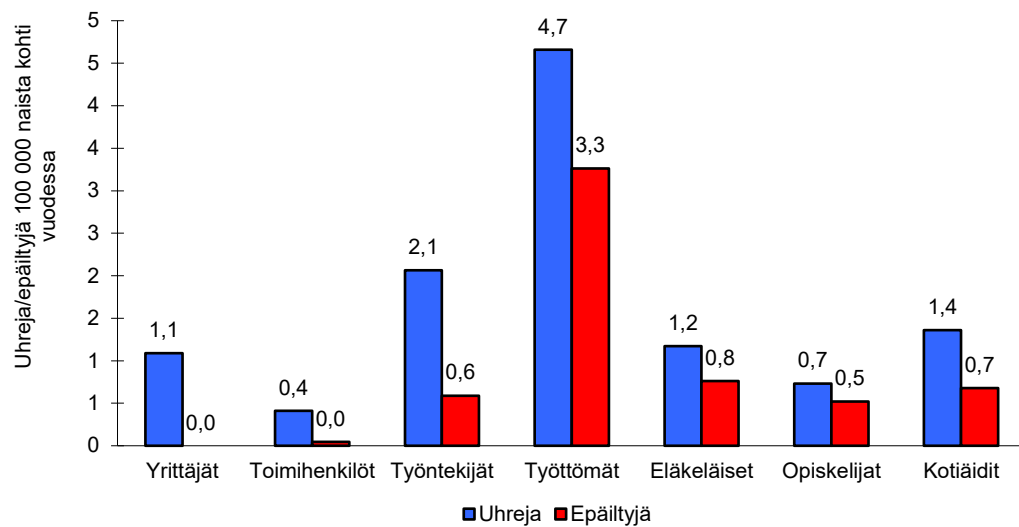
Suhteutettaessa luvut sosiaaliryhmien kokoon miesten rikollisuustaso oli pitkäaikaistyöttömillä 22 ja varhaiseläkeläisillä viisi syyllistä vuotta ja 100 000 miestä kohti. Palkansaajista taso oli työntekijöillä kaksi ja toimihenkilöillä 0,5 (kuvio 21). Naisten kohdalla tilanne oli samankaltainen: pitkäaikaistyöttömät muodostivat sekä henkirikollisuuden tason että henkirikoskuolleisuuden osalta selvän ongelmaryhmän (kuvio 22).

Kuvio 21 Työkäisten (18–64-vuotiaat) miesten henkirikollisuuden ja henkirikoskuolleisuuden taso sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 2010–2017

Työttömien ja varhaiseläkeläisten riski tulla surmatuksi tai syyllistyä henkirikokseen oli siten huomattavasti suurempi kuin muiden väestöryhmien. Ero on lisäksi entisestään kasvanut rikollisuustason laskiessa, sillä henkirikollisuuden väheneminen on ollut aktiiviväestössä suurempi kuin työttömillä työkäisillä.¹⁸ Myös muissa suhteissa henkirikosten osapuolet erosivat muusta väestöstä. Heidän koulutustasonsa oli keskimääräistä alhaisempi sosioekonomisesta asemasta riippumatta. Myös osapuolten ammattikoulutus oli keskimääräistä heikompi.

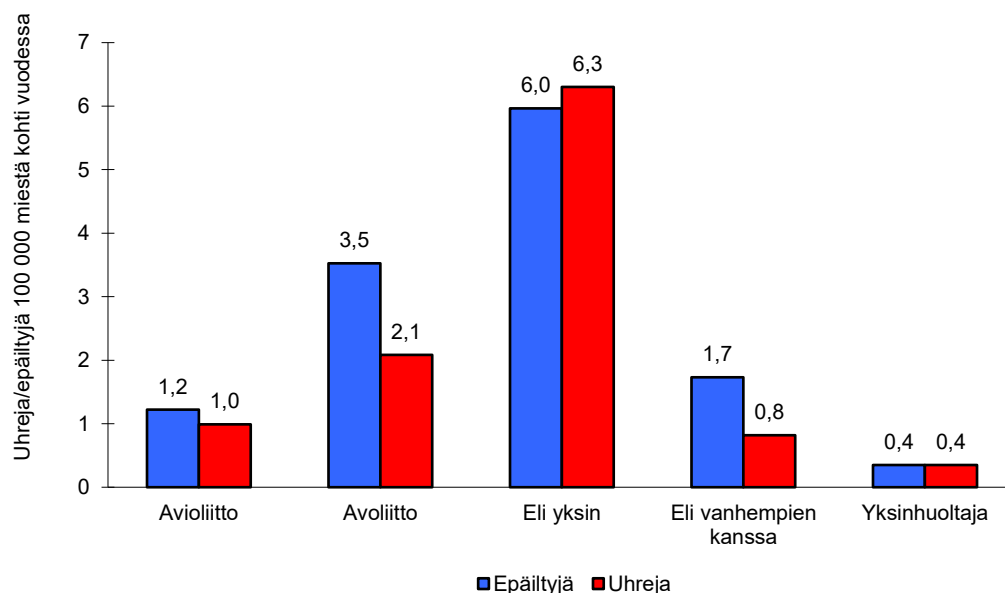
¹⁸ Vuosien 2003–2009 tiedot sosioekonomisten ryhmien rikollisuustasoista löytyvät vuoden 2014 henkirikoskatsauksesta (helda.helsinki.fi/handle/10138/152607).

Kuvio 22 Työkäisten (18–64-vuotiaat) naisten henkrikollisuuden ja henkrikoskuolleisuuden taso sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 2010–2017¹⁹

4.3 Perheasema

Henkrikoksiin syyllistyviltä ja niiden uhriksi joutuville miehiltä puuttuvat usein perhesuhteet. Perheellisten 15 vuotta täyttäneiden miesten henkrikollisuuden keskitasoksi muodostui vuosina 2010–2018 1,8 syyllistä ja henkrikoskuolleisuudeksi 1,2 uhria vuotta ja 100 000 kohti, perheettömällä rikollisuustaso oli 6,0 ja kuolleisuus 6,3 (kuvio 23).

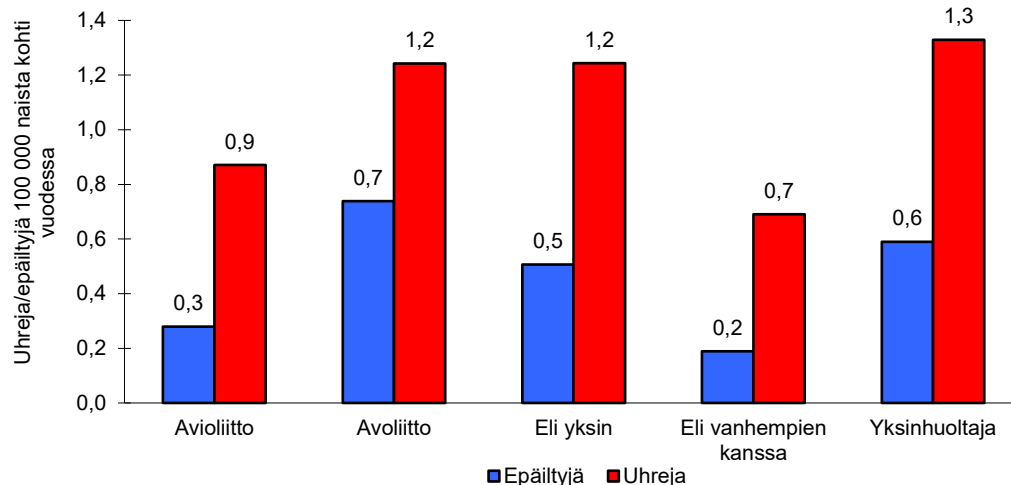

Kuvio 23 15 vuotta vanhempien miesten henkrikollisuuden ja henkrikoskuolleisuuden taso perheaseman mukaan vuosina 2010–2018²⁰

¹⁹ Id.

²⁰ Id.

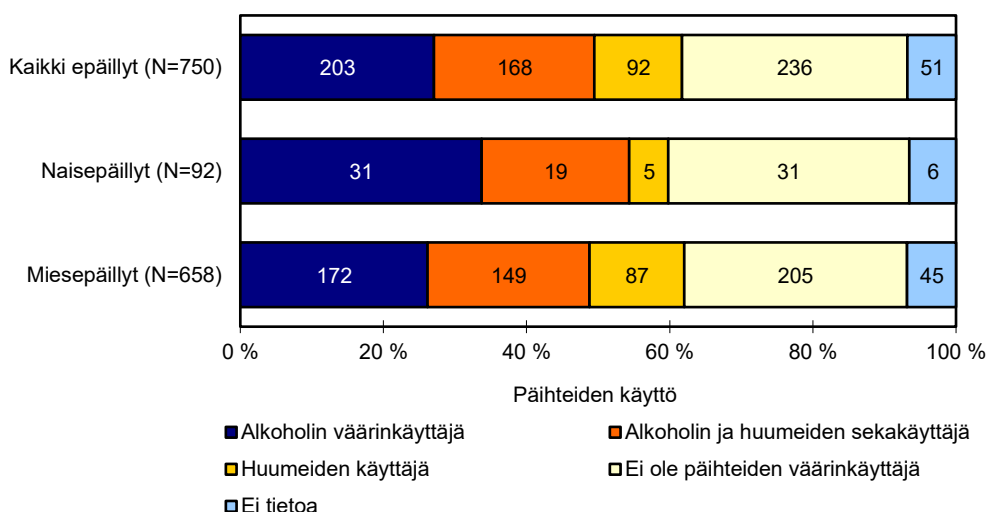
Naisilla tilanne oli jossain määrin toisenlainen. Ajanjaksolla korkein henkirikoskuolleisuus 15 vuotta täyttäneistä naisista oli kolmella ryhmällä: yksinhuoltajilla, avoliitossa eläneillä ja yksin asuneilla. Myös näiden ryhmien henkirikollisuuden taso oli avioliitossa tai vanhempiensa kanssa eläneitä naisia korkeampi (kuvio 24).

Kuvio 24 15 vuotta vanhempien naisten henkirikollisuuden ja henkirikoskuolleisuuden taso perheaseman mukaan vuosina 2010–2018²¹

4.4 Päihteiden väärinkäyttö

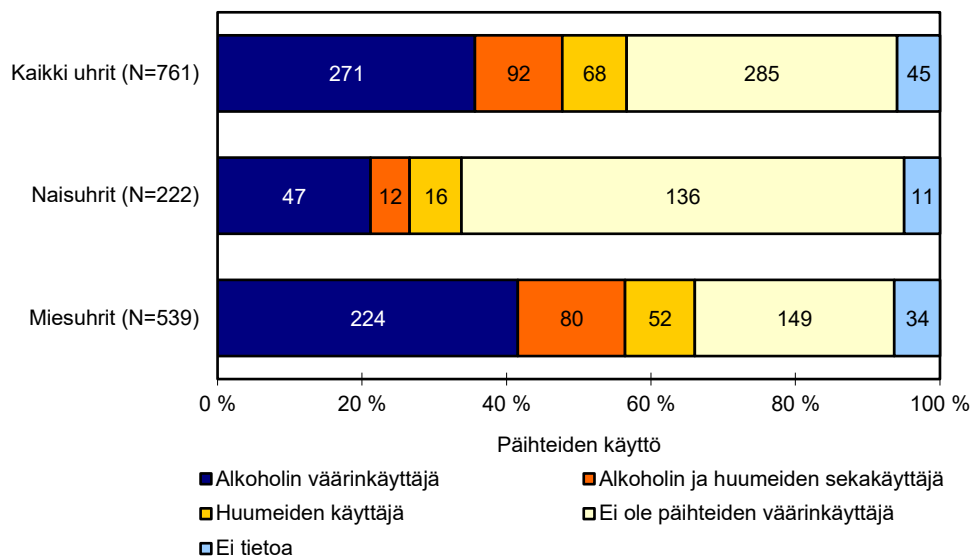
Rikososapuolille on sukupuolesta ja iästä riippumatta (lapsiuhreja lukuun ottamatta) leimallista päihteiden, erityisesti alkoholin väärinkäyttöä. Rikostutkijoiden arvon mukaan katsauskauden henkirikosten aikuisista miesosapuolista 64 prosenttia oli päihteiden väärinkäyttäjia ja 52 prosenttia alkoholin väärinkäyttäjia (kuviot 25 ja 26).

Kuvio 25 Pääepäilytjen päihteiden väärinkäyttö henkirikoksissa 2010–2018

²¹ Id.

Naisepäilyistä päihteiden väärinkäyttäjää oli 60 prosenttia ja aikuisista naisuhreista 34 prosenttia. Myös päihdeongelmaisilla naisilla kyse oli yleensä alkoholin väärinkäytöstä tai alkoholin ja lääkkeiden sekakäytöstä (kuviot 25 ja 26).

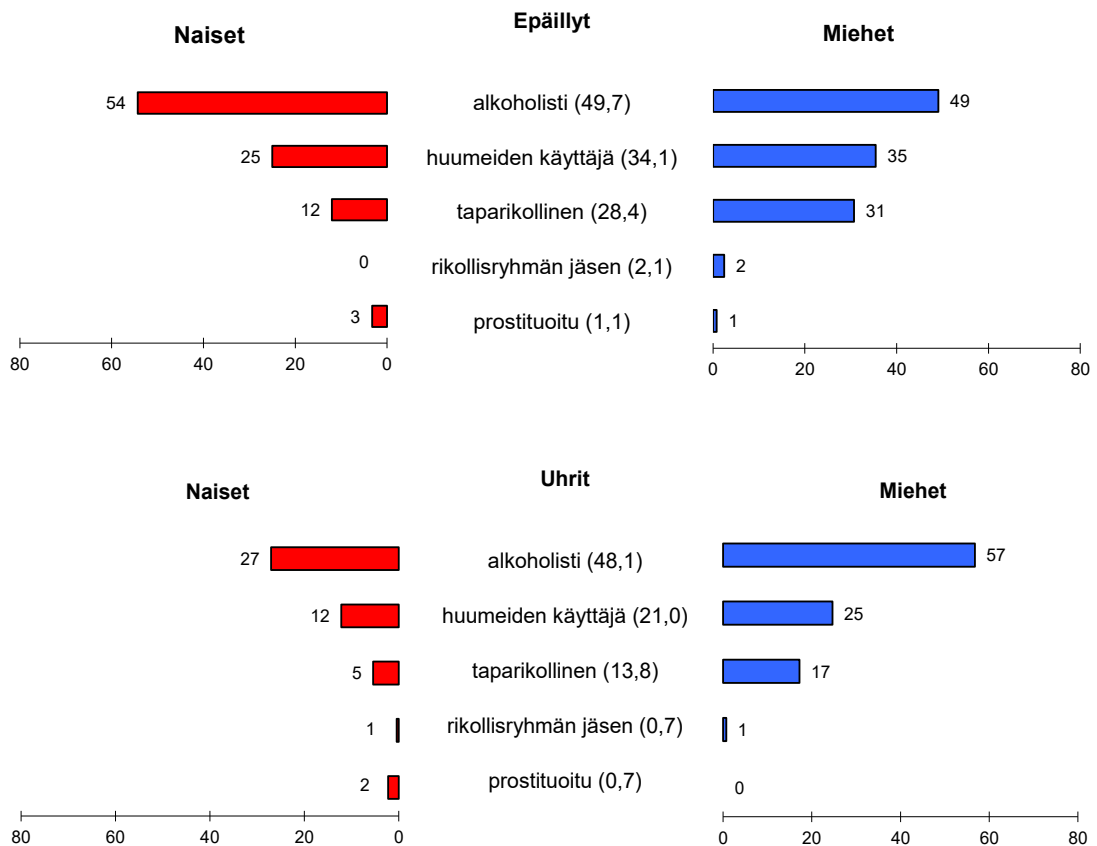

Kuvio 26 Aikuisten uhrien päihteiden väärinkäyttö henkirikoksissa 2010–2018

Katsauskauden aikuisten välisistä henkirikoksista 70 prosentissa joku osapuolista oli päihteiden väärinkäyttäjää, 46 prosentissa kaikki osapuolet.

4.5 Erityisryhmät rikosapuolina

Päihteiden väärinkäytön ohella henkirikollisuuden seurantajärjestelmään kerätään tietoja henkirikosapuolten kuulumisesta eräisiin muihin erityisryhmiin. Tältäkin osin tiedot perustuvat rikostutkijoiden arvioihin (kuvio 27).

Kuvio 27 Erityisryhmien osallisuus henkirikoksiin 2010–2018 (%)

Taparikolliseksi oli katsauskaudella luonnehdittu kolmasosaa miesepäillyistä, joka kuudetta aikuisista miesuhreista ja joka kahdeksatta naisepäillyistä. Osuuksia voi pitää korkeina. Naisuhreista taparikollisten osuus oli selvästi pienempi. Rikollisuustason lasku kuluvalle vuosituhannella on kasvattanut taparikollisiksi luonnehdittujen osuutta miesepäillyistä (2003–2009 29 % ja 2010–2018 31 %). Rikollisuuden väheneminen on siten ollut rankan rikostaustan omaavien parissa jonkin verran vähäisempää kuin muussa väestössä.

Kytöksiä järjestäytyneeseen rikollisuuteen henkirikoksilla oli sen sijaan ollut suhteellisen harvoin. Rikollisryhmän jäseneksi arvioitiin kaksi prosenttia miesepäillyistä ja prosentti miesuhreista.

Myöskään prostituoituja ei juuri esiintynyt rikosapuolina. Prostituoituksi oli nimetty kahdeksan katsauskauden epäillyistä ja viisi naisuhreista.

4.6 Nuorten henkirikollisuus

Nuorten henkirikokset ovat Suomessa suhteellisen harvinaisia kansainvälisesti tarkastellen. Vaikka henkirikollisuuden asukasluvuun suhteutettu kokonaistaso on meillä huomattavasti korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa ja läntisessä Euroopassa, nuorten rikollisuudessa eroa ei esiinny, vaan ero syntyy kokonaisuudessaan vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta. Verrattuna entisiin sosialistimaihin ja useimpiin Euroopan ulkopuolisiin teollisuusmaihiin nuorten henkirikokset ovat Suomessa erittäin harvinaisia (European Report on Preventing Violence and Knife Crime among Young People 2010, 13).

Nuorisoväkivallan syklisyys on meillä viimeisen neljännesvuosisadan aikana linkittynyt taloudellisiin suhdanteisiin. Jyrkimmät kasvukaudet ovat liittyneet voimakkaisiin noususuhdanteisiin, laskukaudet taas taloudellisiin taantumisiin. Syklisyyden taustalla on vaikuttanut taloudellisesti motivoitu rikollisuus, ryöstöihin, murtoihin ja muuhun taloudellisen voiton tavoitteluun liittyvät henkirikokset, joiden määrä on lisääntynyt noususuhdanteissa ja vähentynyt laskusuhdanteissa. Yksi nuorten henkirikollisuutta vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta erottava tekijä onkin juuri rikosten kytkeytyminen usein aineellisen hyvän tavoitteluun.

Nuorten henkirikokset eroavat vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta myös ryhmäluonteensa, julkisuutensa ja uhriensa osalta. Rikokset tehdään usein ryhmässä, ne ovat (murhien osuudella mitaten) muuta henkirikollisuutta välineellisempiä ja raaempia ja tekijälle ennalta tuntemattomien uhrien osuus on suurempi kuin vanhempien ikäryhmien rikoksissa. Myös muutoin nuorten henkirikokset ovat yllätyksellisempiä, vaikeammin ennakoitavia kuin vanhempien ikäryhmien rikokset. Ei niinkään tekijän, vaan teon kokonaisuuden ja uhrin valikoitumisen suhteen – silloinkin kun uhri on tekijän ennestään tuntema.

Nuorten ja vanhempien ikäryhmien henkirikollisuutta yhdistää puolestaan kiinteä yhteys alkoholin käyttöön ja alkoholihumalaan. Alkoholisidonnaisten henkirikosten (rikosten joissa osapuolet ovat humalassa) osuus nuorten henkirikoksista on viime vuosina ollut yli 80 prosenttia eli sama kuin vanhemmissakin ikäryhmissä.

Yhteistä nuorten ja iäkkäämpien henkirikollisuudelle on myös se, että syyllisistä valtaosa on alkoholin väärinkäyttäjää. Vuosina 1980–2007 henkirikoksiin syyllistyneistä nuorista diagnosoitiin mielentilatutkimuksessa alkoholiriippuvaiseksi tai alkoholin väärinkäyttäjäksi 44 prosenttia, 19-vuotiaista alkoholistien osuus oli lähes 60 prosenttia ja 20-vuotiaista noin 65 prosenttia. Alkoholin riskikäyttäjien osuus ryhmästä oli yli 80 prosenttia. Alkoholin ohella mielentilatutkimuksiin määrättyt nuoret henkirikoksenteikijät käyttivät laajasti muita päihteitä. 2000-luvun alun syytetyistä joka kolmas käytti säännöllisesti amfetamiinia, kannabistuotteita käytti 40 prosenttia. Kaiken kaikkiaan nuoria henkirikoksenteikijöitä luonnehti varhain aloitettu päihteiden käyttö ja nopea alkoholisoituminen. Huomattavalla osalla päihteiden käyttö oli siinä mielessä ylisukupolvista, että myös heidän vanhempansa tai ainakin toinen vanhemmista oli ollut alkoholin ongelmakäyttäjää.

Päihteiden käytön ohella ryhmää luonnehtivat rikkonainen lapsuus, väkivaltaisuus ja mielenterveyden ongelmat. Huomattavalla osalla nuorista henkirikoksenteikijöistä lapsuudenperhe oli hajonnut ensimmäisten ikävuosien aikana, usein vanhempien päihdeongelmista johtuneisiin ristiriitoihin. Peruskoulu oli yleensä sujunut oppimis- ja käytösongelmien merkeissä. Erityisopetuksessa syyllisistä oli ol-

lut joka toinen ja joka kolmas oli otettu huostaan viimeistään teini-iässä joko lastensuojelullisista syistä tai oman rikollisuutensa johdosta. Puolet oli ollut psykiatrisessa hoidossa lyhyempiä tai pidempiä jaksoja ennen rikostaan, laitoshoidossa oli ollut joka neljäs. Valtaosaa oli muun häiriökäyttäytymisen ohella luonnehtinut viimeistään teini-iästä lähtien myös ympäristön huomion herättänyt poikkeuksellinen aggressiivisuus.

Kaiken kaikkiaan nuorten törkeä väkivalta on nyky-Suomessa kiinteästi kytköksissä päihteiden (erityisesti alkoholin) väärinkäyttöön ja yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen. Tietyssä mielessä henkirikollisuus on meillä muuttunut osin myös ylisukupolviseksi, vuosina 1980–2007 henkirikoksista syytetyistä nuorista joka kymmenennellä oli henkirikoksesta tuomittu isä, äiti, veli, eno tai setä. Varsin monella oli myös henkirikoksen uhriksi joutuneita lähiomaisia.

5 Henkirikosten seuraukset

Jakso sisältää tietoja henkirikosten ilmituloon, esitutkintaan ja oikeuskäsittelyyn liittyvistä seikoista. Ilmituloa ja esitutkintaa koskevat tiedot perustuvat henkirikollisuuden seurantajärjestelmään, oikeuskäsittelyä ja tuomioita koskevat puolestaan Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin tuomiolauselmatietokantaan, Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämään rikosrekisteriin sekä Valtakunnansyyttäjänvirastosta saatuihin tietoihin.

5.1 Rikosten ilmitulo

Piilorikollisuuden määrästä henkirikollisuudessa ei ole tarkkaa tietoa. Tuorein aiheesta tehty tutkimus on 1990-luvulta, siis kahdenkymmenen vuoden takaa. Siinä arvioitiin, että henkirikoksista jäi tulematta ilmi 2–3 prosenttia (Pajuoja & Salminen 1996). Uhreiksi muutettuna se silloisella rikollisuustasolla tarkoitti viittä surmattua vuosittain. Pääosassa tapauksia kyse oli uhreista, joiden ruumista ei löydetty ja jotka päätyivät kadonneiksi henkilöiksi. Joulukuun lopussa 2019 rikosilmoitusjärjestelmään oli kirjattuna vuosilta 2003–2018 kahdeksan katoamistapausta, joita tutkittiin henkirikoksena. Lisäksi osa niistäkin kateissa olevista, joiden katoamista ei tutkita henkirikoksena, on joutunut henkirikoksen uhriksi. Osa tapauksista tulee ilmi myöhemmin ja kyetään selvittämään, osa ei tule ilmi koskaan. Vuosina 2003–2018 ilmi tulleista henkirikostietokantaan kirjatusta selvitetystä henkirikoksista 80:n (5 %) poliisitutkinta oli alkanut kadonneen henkilön etsintänä ja osoitautunut myöhemmin henkirikokseksi.

Myös maamme tehokkaassa kuolemansyyn- ja esitutkintajärjestelmässä (johon piilorikollisuuden vähäisyys henkirikollisuudessamme huomattavassa määrin perustuu) on aukko koskien terveydenhoitohenkilöstön tekemiä potilaisiin kohdistuvia henkirikoksia. On mahdotonta arvioida, kuinka paljon tämän tyyppisiä rikoksia jää vuosittain tulematta ilmi. Viime vuosina ilmi tulleille on ollut ominaista, että ne ovat tulleet ilmi epäonnistuneeksi jääneen surmaamisyrityksen kautta. Kuolemansyyn- ja esitutkinnan kautta vireille tulleiden kaiken tyyppisten henkirikosten määrä oli vuosina 2003–2018 yhteensä 113, seitsemän prosenttia kaikista poliisin tietoon tulleista henkirikoksista.

Oman varsinaiseen piilorikollisuuteen kuulumattoman ryhmänsä muodostavat kuolemantapaukset, joita tutkitaan henkirikoksina, mutta joissa tarkkaa kuolinsyytä tai tahallisen väkivallan osuutta kuolemaan ei kyetä selvittämään. Kyse on yleensä päihteiden väärinkäyttäjistä, joista löydetään ulkoisen väkivallan merkkejä. Vammojen aiheutumisen mekanismista ei kuitenkaan päästä selvyyteen, eikä aina myöskään siitä, mikä osuus ulkoisella väkivallalla on ollut usein hyvin huonokuntoisen vainajan menehtymiseen. Tällaisia tapauksia, joissa lopultakaan ei päästä selvyyteen, onko kyse ollut henkirikoksesta, tapaturmasta vai luonnollisesta kuolemasta, on vuosittain useampia. Kaiken kaikkiaan henkirikostutkintoja, joissa lopputuloksena on ”ei rikosta”, on viime vuosina ollut vuosittain nelisenkymmentä. Pääosa on selviä tapaturmia, itsemurhia ja päihdemyrkytystapauksia.

Ilmi tulevat henkirikokset tulevat poliisin tietoon yleensä suhteellisen nopeasti. Katsauskauden henkirikoksista 65 prosenttia tuli poliisin tietoon tekopäivänä ja 13

prosenttia seuraavan päivän kuluessa. Kolmen vuorokauden sisällä teoista oli tullut ilmi 85 prosenttia. Viikkoa pidempään ilmitulo oli kestänyt 10 prosentissa tapauksia.

Rikoksista runsas puolet (57 %) oli tullut poliisin tietoon tekijän tai silminnäkijän hälytettyä apua (40 %) tai poliisin paikalle (17 %). Ruumiin löytymisen kautta ilmi oli tullut 22 prosenttia, ilmiannon kautta seitsemän prosenttia ja muun rikoksen tutkinnan yhteydessä kolme prosenttia. Silminnäkijöitä oli 43 prosentilla ajanjakson henkirikoksia.

Taulukko 18 Uhrin ruumiin hävittäminen henkirikoksissa 2010–2018

Toimenpide	%	N
Ruumiiseen ei kajottu	78	626
Ruumis pelkästään peitetty	6	46
Ruumis pelkästään siirretty surmaamispaikalta	3	22
Ruumis yritetty kätkeä/ tuhota	13	107
poltettu/ tapahtumapaikka poltettu	5	39
paloiteltu	3	24
upotettu/ jätetty veteen	2	20
haudattu maahan	2	13
Ei tietoa	0,1	1
Yhteensä	100	802

Rikoksen salaaminen kätkemällä ruumis oli suhteellisen harvinaista, vain 13 prosentissa ajanjakson henkirikoksia uhrin ruumis oli pyritty kätkemään tai tuhoamaan. Yleisin ruumiin tuhoamistapa oli rikospaikan polttaminen. Tekopaikalta uhrin ruumis oli siirretty pois 85 rikoksessa (11 %). Tapauksissa kolmessa neljästä vainaja oli pyritty tällöin myös tavalla tai toisella kätkemään (taulukko 18).

5.2 Rikosten selvittäminen ja esitutkinta

Syällisen henkilöllisyys kyetään selvittämään yleensä nopeasti. Katsauskauden henkirikoksista 77 prosenttia oli selvitetty vuorokauden kuluessa ja 89 prosenttia viikon kuluessa ilmi tulosta. Kuukautta pidempään selvittäminen oli kestänyt kuudessa prosentissa rikoksia. Jakson henkirikoksista kolmetoista (1,6 %) oli joulukuun lopussa 2019 tietokannassa edelleen kirjattuna pimeäksi.²²

²² Huomioitaessa henkirikoksina tutkittavat katoamistapaukset ja tietokantaan toistaiseksi kirjaamattomat rikokset määrä oli 17 (2,4 %).

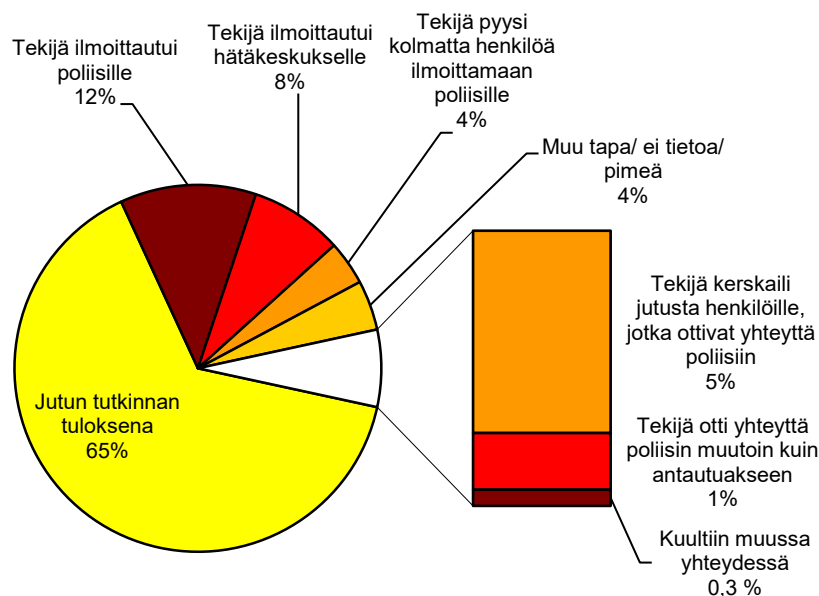
Taulukko 19 Henkirikosten selvittäminen manner-Suomen poliisilaitoksissa ja Keskusrikospoliisissa 2003–2009 ja 2010–2018. Vuorokaudessa selvinneiden rikostapahtumien osuus kaikista.²³

	2003–09	2010–18	Muutos (prosenttiyksikköä)
Helsinki	69,7 %	83,5 %	+13,8
Häme	78,4 %	79,2 %	+0,8
Itä-Suomi	83,5 %	74,4 %	–9,1
Itä-Uusimaa	79,2 %	73,7 %	–5,5
Kaakkois-Suomi	84,0 %	71,4 %	–12,6
Lappi	93,1 %	89,4 %	–3,7
Lounais-Suomi	87,1 %	81,7 %	–5,4
Länsi-Uusimaa	86,0 %	83,8 %	–2,2
Oulu	77,3 %	79,2 %	+1,9
Pohjanmaa	77,3 %	80,4 %	+3,1
Sisä-Suomi	86,2 %	78,0 %	–8,2
Keskusrikospoliisi	30,1 %	29,4 %	–0,7
Koko Suomi	79,8 %	78,0 %	–1,8

Poliisilaitosten välillä ei kovin suuria eroja rikosten selvittämisenopeudessa ollut. Kaikissa alueellisissa poliisilaitoksissa henkirikosten selvittämisaikojen mediaani oli sekä vuosina 2003–2009 että 2010–2018 yksi vuorokausi. Keskusrikospoliisissa rikokset luonnollisista syistä selvisivät hieman hitaammin. Vuorokaudessa selvitettyjen rikosten osuus oli tosin useimmissa alueellisissa poliisilaitoksissa jonkin verran pienentynyt vuosien 2003–2009 ja 2010–2018 välillä.²⁴

²³ Taulukossa on käytetty pohjana vuonna 2014 voimaan tullutta poliisilaitosjakoa. Aikaisemmin toimineiden poliisilaitosten tiedot on sovitettu nykyiseen poliisilaitosjakoon aluepohjaisesti.

²⁴ Tämäkin tarkastelu on tehty nykyisen poliisilaitosjaon puitteissa ja on siten osin keinotekoinen vuotta 2014 edeltäneeltä ajalta.

Kuvio 28 Epäillyn henkilöllisyyden selvittämistapa henkirikoksissa 2010–2018 (N=802)

Lähes kaksi kolmannesta katsauskauden henkirikoksista oli selvinnyt poliisin oman tutkinnan kautta, neljäsosassa rikoksia syyllinen oli ilmoittautunut itse joko suoraan, hätäkeskuksen tai kolmannen henkilön kautta poliisille (kuvio 28).

Henkirikostietokantaa kirjataan tietoja myös rikoksesta epäiltyjen käyttäytymisestä kuulusteluissa. Kaikkia ei toki kuulustella lainkaan, vuosina 2003–2018 henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä 87 (6 %) ja naisista 11 (6 %) surmasi itsensä rikoksen yhteydessä tai välittömästi sen jälkeen. Sekä miesten että naisten itsemurhat olivat yleisimpiä parisuhdetapoissa ja omiin lapsiin kohdistuneissa henkirikoksissa (taulukko 20).

Pidätetyistä vuosien 2003–2018 miesepäillyistä 72 prosenttia ja naisista 64 prosenttia tunnusti esitutkinnassa rikoksensa. Tunnustaneista miehistä neljä prosenttia ja naisista viisi prosenttia tosin perui tunnustuksensa myöhemmin esitutkinnan kuluessa. Tunnustaneetkin vetosivat lisäksi erilaisiin syyllisyyttä tai ainakin syyllisyyden tunnetta lieventäneisiin tekijöihin. Yleisin tällainen oli sekä miehillä (48 %) että naisilla (46 %) muistikuvien puute, jota perusteltiin yleensä vahvalla päihtymystilalla. Suhteellisen tavallista oli myös vetoaminen itsepuolustukseen. Sekin oli yhtä yleistä miehillä (25 %) ja naisilla (23 %). Huomattavasti harvinaisempaa oli muiden syyttäminen tehdystä rikoksesta (miehistä 15 % ja naisista 17 %). Kaiken kaikkiaan henkirikoksiin syyllistyneiden naisten ja miesten kuulustelukäyttäytyminen oli ainakin kysytyjen muuttujien osalta yllättävän samankaltaista, varsinkin kun huomioi sen, että naisten rikoksista suhteellisesti suurempi osuus kohdistui tekijän lähiomaisiin.

Taulukko 20 Mies- ja naisepäilyjen itsemurha, käyttäytyminen esitutkinnassa ja osapuolten suhde (uhri oli epäillyn/ epäilylle...) henkirikoksissa 2003–2018 (uhripohjainen tilasto)

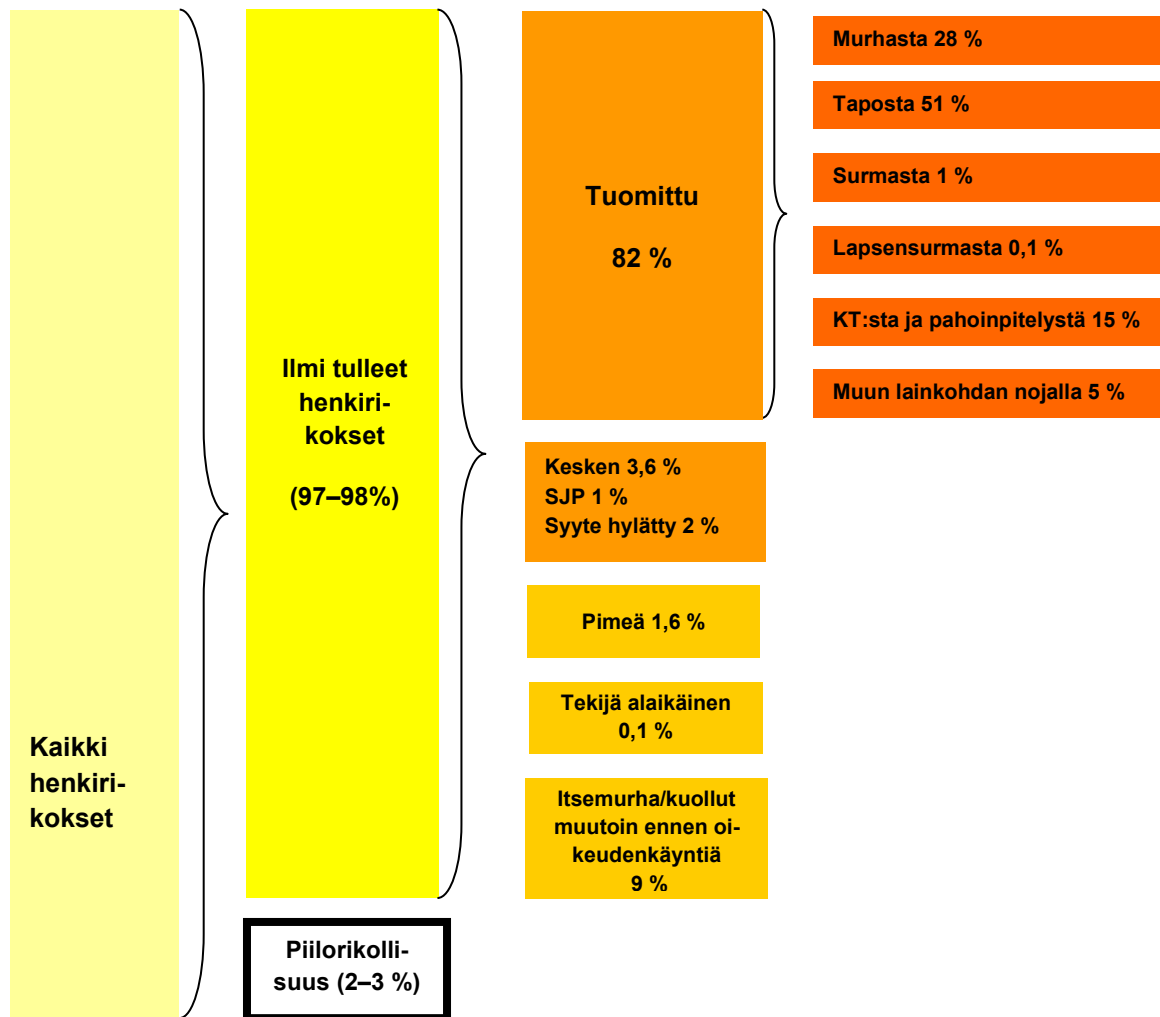
Epäilty	Kumppani	Lapsi	Muu omainen	Tuttava	Tuntematon
Mies					
Itsemurha	19 %	36 %	3 %	5 %	4 %
Kiinniotetuista					
Tunnusti keskeisin osin	68 %	76 %	79 %	71 %	74 %
Tunnusti, perui myöhemmin	2 %	0 %	4 %	4 %	1 %
Syytti muita	11 %	0 %	9 %	17 %	14 %
Vetosi itsepuolustukseen	9 %	4 %	23 %	28 %	33 %
Vetosi ettei muista	53 %	32 %	40 %	50 %	46 %
Ilmaisi katumusta	47 %	44 %	45 %	41 %	49 %
Naiset					
Itsemurha	9 %	17 %	0 %	0 %	0 %
Kiinniotetuista					
Tunnusti keskeisin osin	72 %	41 %	100 %	61 %	67 %
Tunnusti, perui myöhemmin	3 %	0 %	0 %	7 %	0 %
Syytti muita	14 %	18 %	0 %	29 %	22 %
Vetosi itsepuolustukseen	38 %	0 %	43 %	18 %	22 %
Vetosi ettei muista	43 %	43 %	57 %	48 %	44 %
Ilmaisi katumusta	60 %	36 %	57 %	29 %	56 %

Katumusta tekonsa johdosta oli esitutinnan aikana ilmaissut 44 prosenttia miesepäilyistä ja 46 prosenttia naisepäilyistä. Naiset ilmaisivat katumusta useimmin parisuhdetappojen yhteydessä, miesepäilyillä rikoksen uhrilla ei ollut vaikutusta tekoa katuneiden osuuteen (taulukko 20).

5.3 Oikeuskäsittely ja rangaistukset

Poliisin tietoon vuosina 2010–2018 tulleista henkirikoksista vajaata kahta prosenttia ei kyetty selvittämään ilmi tuloa seuranneen vuoden aikana. Selvitetyistä rikoksista yhdeksässä prosentissa tekijä surmasi itsensä rikoksen yhteydessä tai välittömästi sen jälkeen tai kuoli muista syistä ennen syytteen nostamista. Rikoksista yhdessä prosentissa syyttäjä oli tehnyt syyttämättäjättämispäätöksen, lähes aina perusteena oli ollut puutteellinen näyttö rikoksen tapahtumisesta. Yhdessä rikoksessa (0,1 %) epäilty oli alle 15-vuotias, eikä siten rikosoikeudellisesti vastuunalainen.

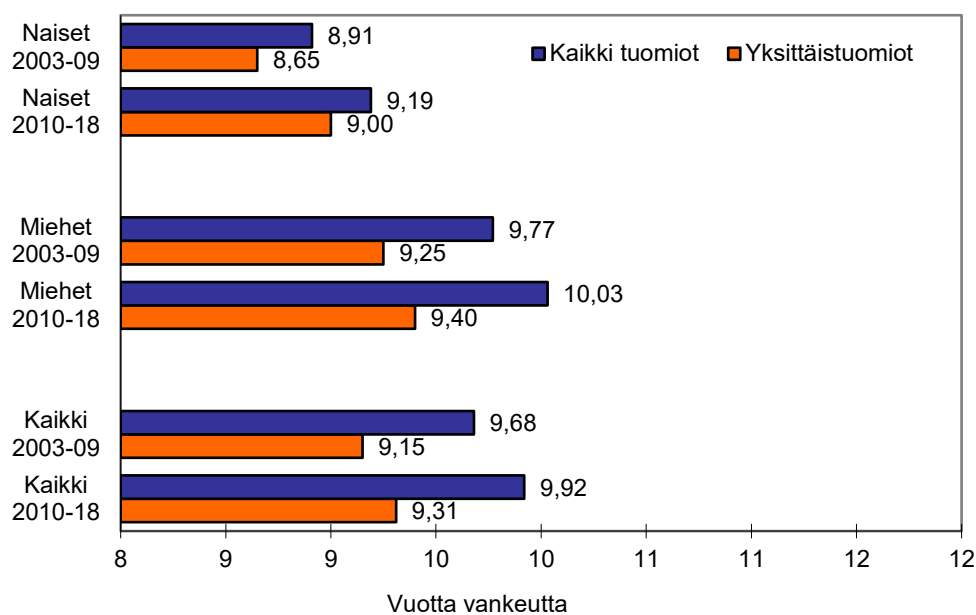
Kaiken kaikkiaan ajanjaksolla ilmi tulleista henkirikoksista 84 prosentissa epäiltyä vastaan nostettiin syyte ja 70 prosentissa syytetty tuomittiin rangaistukseen. Kahdessa prosentissa rikoksia syyte hylättiin näytön puuttumisen johdosta ja 11 prosentissa epäilty jätettiin syyntakeettomana rangaistukseen tuomitsematta (kuvio 29).

Kuvio 29 Vuosina 2010–2018 ilmi tulneiden henkirikosten selvittäminen ja oikeuskäsittely (N=802)

Rangaistukseen tuomituista syytetyistä 81 prosenttia tuomittiin alioikeudessa tahalliseen henkirikoksesta, 14 prosenttia pahoinpitelyrikoksesta ja kuolemantuottamusrikoksesta ja viisi prosenttia jonkin muun lainkohdan nojalla (yleensä joko kuolemantuottamusrikoksesta tai pahoinpitelyrikoksesta). Pääosa rangaistukseen tuomituista (54 %) tuomittiin taposta, murhasta tuomittiin 25 prosenttia.

Kaiken kaikkiaan ajanjakson henkirikosten pääepäillyistä 57 prosenttia tuomittiin tahalliseen henkirikoksesta myös rangaistukseen, muiden lainkohtien nojalla teostaan rangaistukseen tuomittiin 14 prosenttia.

Kuvio 30 Keskirangaistus vuosina 2003–2009 ja 2010–2018 tehdyistä tapoista tuomitun sukupuolen ja tuomiotyytin mukaan (käräjäoikeudet)²⁵

Rikoslain mukaan rangaistuksena murhasta on elinkautinen vankeus. Lievennettyä rangaistusteikkoo noudatettaessa murhasta tuomitaan määräaikaiseen vankeuteen. Katsauskauden murhasta käräjäoikeudessa rangaistukseen tuomituista 92 prosenttia tuomittiin elinkautiseen ja kahdeksan prosenttia määräaikaiseen vankeuteen. Elinkautiseen vankeuteen tuomittujen osuus oli naisista ja miehistä yhtä suuri. Murhasta tuomittujen määräaikaisten vankeusrangaistusten keskipituus oli 12 vuotta 5 kuukautta 16 päivää. Rikosseuraamuslaitoksen tietojen mukaan kuluvalle vuosikymmenellä ehdonalaiseen vapauteen päässeet elinkautisvangit ovat suorittaneet vankeusrangaistustaan keskimäärin 14 vuotta 6 kuukautta, suoritettu rangaistusaika on tosin vaihdellut suhteellisen paljon.²⁶ Määräaikaisesta vankeustuomiosta suoritetaan nykyisin pääsääntöisesti puolet ennen ehdonalaiseen vapauteen pääsyä.

Rikoslain mukainen rangaistus taposta on kahdeksasta kahteentoista vuotta vankeutta. Lievennettyä rangaistusteikkoo noudatettaessa taposta voidaan tuomita myös kahdeksaa vuotta lyhyempiä vankeusrangaistuksia. Käräjäoikeuksissa katsauskaudella taposta tuomittujen miesten keskirangaistus oli 10 vuotta 10 päivää ja naisten 9 vuotta 2 kuukautta vankeutta. Yksittäistuomioissa, joissa tappo oli ainoa rangaistuksen peruste, miesten keskirangaistus oli 9 vuotta 4 kuukautta 26 päivää ja naisten 9 vuotta vankeutta (kuvio 30).²⁷

Taposta tuomitut vankeusrangaistukset olivat tuomitun sukupuolesta riippumatta katsauskaudella keskimäärin pidempiä kuin vuosina 2003–2009. Yksittäisrangaistusten keskipituus oli kasvanut edelliseen vuosikymmeneen verrattuna 58 päivällä ja kaikkien rangaistusten 87 päivällä (kuvio 30).

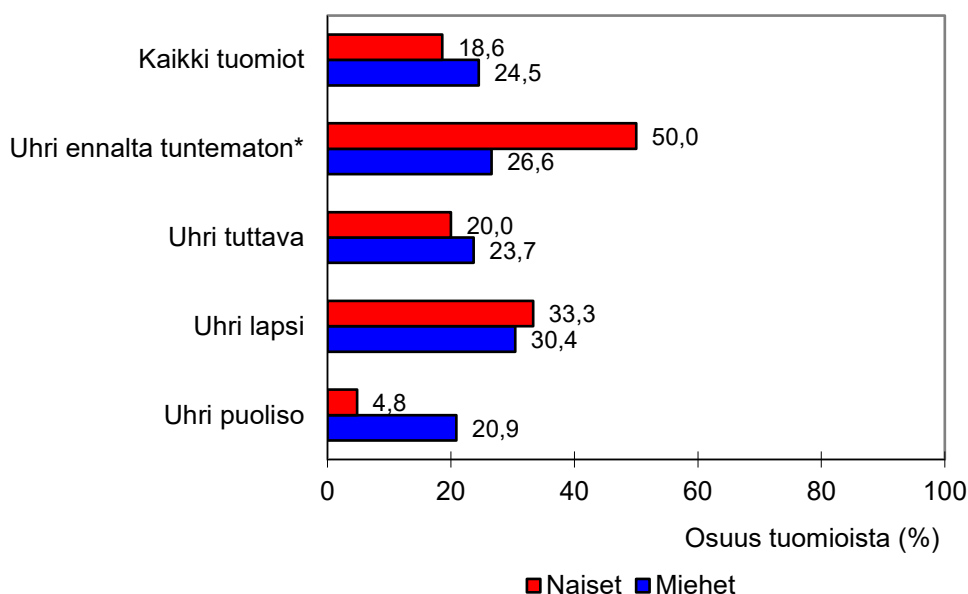
²⁵ Ei sisällä alentuneesti syyntakeisina tai hätävarjelen liioittelusta tuomittuja.

²⁶ Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2018, taulukko 12 (www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/AWHmQGSQj/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2018_WWW2.pdf).

²⁷ Sisältää myös alentuneesti syyntakeisina tai hätävarjelen liioittelusta tuomitut.

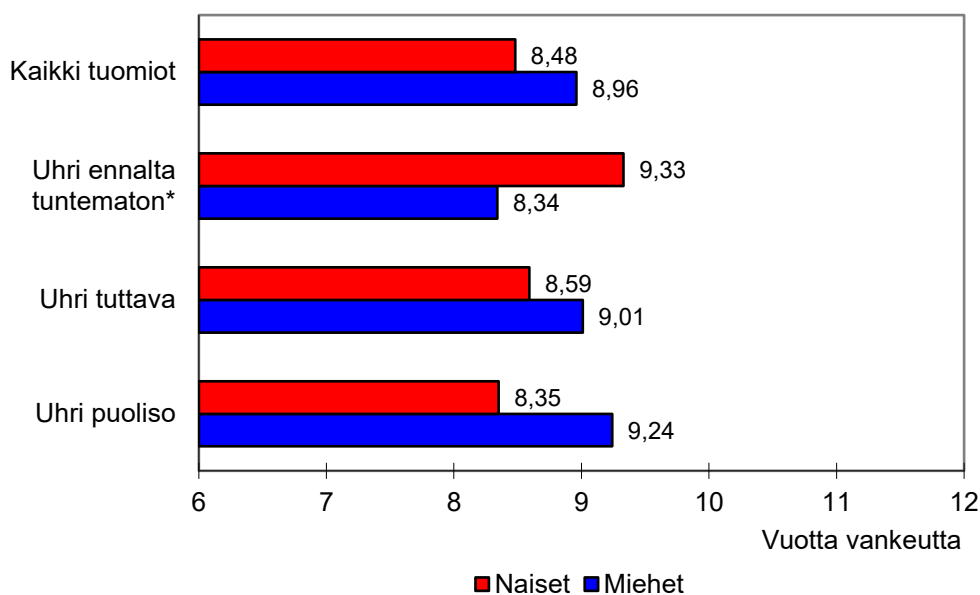
Laissa määrätty rangaistus surmasta on neljästä kymmeneen vuotta vankeutta. Katsauskaudella keskirangaistus surmasta oli käräjäoikeuksissa 4 vuotta 8 kuukautta vankeutta. Pahoinpitelyrikokseen liittyneestä kuolemantuottamusrikoksesta tuomituista rangaistuksista 74 prosenttia oli ehdottomia vankeusrangaistuksia ja 26 prosenttia ehdollisia vankeusrangaistuksia. Ehdottomien vankeusrangaistusten pituus vaihteli 1 vuodesta 7 vuoteen 8 kuukauteen.

Kaiken kaikkiaan katsauskaudella tehdyistä henkirikoksista käräjäoikeuksissa rangaistukseen tuomituista 23 prosenttia tuomittiin elinkautiseen vankeusrangaistukseen, neljä prosenttia ehdottomaan määräaikaiseen vankeusrangaistukseen pakkolaitoslausemalla, 67 prosenttia ehdottomaan määräaikaiseen vankeusrangaistukseen, viisi prosenttia ehdolliseen vankeusrangaistukseen, 0,4 prosenttia yhdyskuntapalvelurangaistukseen ja yksi prosentti sakkorangaistukseen.

Kuvio 31 Murhasta tuomittujen osuus vuosina 2010–2018 tehdyistä henkirikoksista tuomittun sukupuolen ja rikoksen uhrin mukaan (käräjäoikeudet; kaikki tuomiot; *suhdeluku perustuu naisten osalta alle kymmeneen tuomioon)

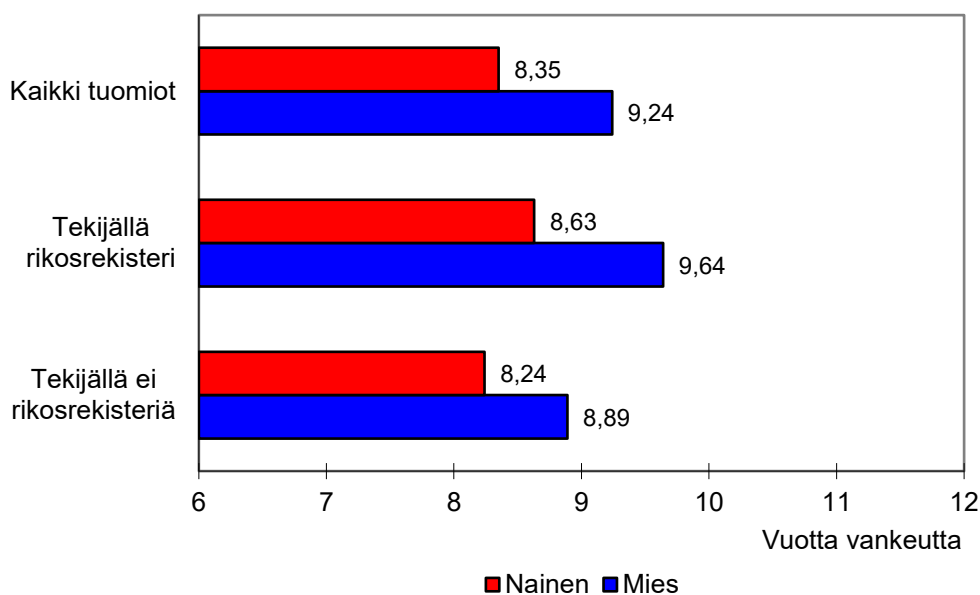
Rikosnimikkeen valinnan suhteen käräjäoikeuksissa henkirikoksista tuomitut rangaistukset olivat katsauskaudella ankarampia miehille. Miehistä 25 prosenttia tuomittiin murhasta, naisista 19 prosenttia. Uhrin ja tekijän suhde ei yleensä näyttäisi vaikuttaneen rikosnimikkeen valintaan. Ero syntyi puolisoihin ja seurustelukumppaneihin kohdistuneiden henkirikosten rangaistuskäytännöstä. Puolisonsa surmanneista miehistä tuomittiin murhasta 21 prosenttia, naisista viisi prosenttia. Ero liittyi kuitenkin pääasiassa eron suunnitelmallisen väkivallan yleisyydessä teoissa, ei tuomitun sukupuoleen (kuvio 31).

Kuvio 32 Vuosina 2003–2018 tehdystä taposta tuomittujen keskirangaistus käräjäoikeuksissa tuomitun sukupuolen ja rikoksen uhrin mukaan (yksittäistuomiot; *laskelma perustuu naisten osalta alle kymmeneen tuomioon)²⁸

Miehille käräjäoikeuksissa taposta yksittäistuomioissa tuomitut rangaistukset olivat vuosina 2003–2018 keskimäärin 5 kuukautta 25 päivää naisille tuomittuja pidempiä (kuvio 32). Syy löytyi puolisoon tai seurustelukumppaniin sekä tuttaviin kohdistuneista henkirikoksista tuomituista rangaistuksista. Miehillä ne olivat parisuhdetapoissa keskimäärin 10 kuukautta 24 päivää ja tuttaviin kohdistuneissa henkirikoksissa 5 kuukautta pidempiä kuin naisilla. Parisuhteessa tehdyissä tapoissa syynä ei näyttänyt olevan pelkästään se, että tuomituilla miehillä oli keskimäärin rankempi rikostausta kuin naisilla: ero oli havaittavissa sekä rikosrekisterin omanneiden että omaamattomien tuomittujen kohdalla (kuvio 33).

²⁸ Sisältää myös alentuneesti syyntakeisina tai hätävarjelun liioittelusta tuomitut.

Kuvio 33 Vuosina 2003–2018 tehdystä tekijän parisuhdekumppaniin kohdistuneesta taposta tuomittujen keskirangaistus käräjäoikeuksissa tuomitun sukupuolen ja rikostaustan mukaan (yksittäistuomiot)²⁹

Vaikuttaisi siltä, että alioikeuksien tuomiokäytäntö on tällä hetkellä nimenomaan parisuhteessa tapahtuvissa henkirikoksissa jossain määrin eriytynyt riippuen syytetyen sukupuolesta.

5.4 Uusintarikollisuus

Henkirikostietokantaan on kerätty myös tietoja henkirikoksesta tuomittujen uusintarikollisuudesta suoritetun tuomion jälkeen. Seuraavat tiedot perustuvat 822 vuosina 2002–2011 muuhun henkirikokseen kuin murhaan syyllistyneen henkilön vuoden 2018 loppuun mennessä vapautumisen jälkeisistä rikoksista saamiin tuomioihin.³⁰ Ryhmästä ainakin 23 (3 %) oli kuollut ennen vuoden 2018 loppua.³¹ Heistäkin kuitenkin 19 (83 %) oli tuomittu ennen kuolemaansa vähintään kerran vankilasta vapautumisen jälkeen tehdystä rikoksesta.

Vuoden 2018 lopussa todennäköisesti elossa olleista 799 henkirikostuomionsa suorittaneesta henkilöstä neljä (0,5 %) oli ulkomaan kansalaisia, jotka oli karkotettu maasta tuomion suorittamisen jälkeen ja joiden rikoshistoria ei ollut siten jatkunut ainakaan Suomessa. Myöskään kahden muun henkilön tuomion jälkeisiä rikostuomiotietoja ei ollut saatavissa. Niistä 793 tuomionsa suorittaneesta, joiden uusintarikollisuudesta tietoja oli saatavissa, 409 (52 %) oli tuomittu vähintään kerran vapautumisen jälkeen tehdystä rikoksesta. Pahoinpitelystä oli tuomittu 210 (26 %) ja hen-

²⁹ Sisältää myös alentuneesti syyntakeisena tai hätävarjelun lioittelusta tuomitut.

³⁰ Aikarajauksen perusteena on se, että ajanjaksolla tehdyistä henkirikoksista taposta ja lievempien lainkohtien perusteella vankeuteen tuomitut olivat lähes kaikki vapautuneet ennen vuotta 2018.

³¹ Tietoa ei ole kerätty systemaattisesti väestörekisteristä, vaan se perustuu rikosrekisterinotteisiin ja tuomiotietoihin.

kirikoksen yrityksestä 29 (4 %). Uuteen tahalliseen henkirikokseen oli vapautumisensa jälkeen syyllistynyt vuoden 2018 loppuun mennessä 23 (3 %) henkirikoksen tekijää. Kaikkiaan väkivaltarikoksista oli tuomittu ryhmästä 226 henkilöä (28 %).

Pidempään vapaudessa eläneiden vuosina 2002–2007 tehdyistä henkirikoksista (lukuun ottamatta murhia) tuomituista 508 henkilöstä, 19 (4 %) oli kuollut vuoden 2018 loppuun mennessä, kaksi oli karkotettu maasta ja kahden vankeutta seuranneesta rikoshistoriasta ei ollut saatavissa tietoja. Niistä todennäköisesti elossa olleesta 485 henkilöstä, joiden vapautumista seuranneista rikostuomioista saatiin tietoja, 268 (55 %) oli tuomittu vuoden 2018 loppuun mennessä vapautumisen jälkeen tehdystä rikoksesta. Pahoinpitelyrikoksesta oli tuomittu 143 (29 %) ja henkirikoksen yrityksestä 22 (5 %). Henkirikoksen uusijoita ryhmässä oli 19 (4 %). Kaikkiaan väkivaltarikostuomioita oli ryhmässä 154:llä (32 %). Kaikki osuudet olivat siten vain hieman suurempia kuin koko tutkitussa ryhmässä.

Näiden tietojen pohjalta joka kolmas muusta henkirikoksesta kuin murhasta tuomittu syyllistyy suhteellisen pian vapautumisensa jälkeen jälleen väkivaltarikoksiin ja runsas puolet johonkin rikoslakirikokseen. Toisaalta kahta kolmasosaa vuosien 2002–2007 henkirikosten tekijöistä³² ei ollut tuomittu vapautumisensa jälkeen uusista väkivaltarikoksista vuoden 2018 loppuun mennessä ja 45 prosenttia ei ollut tuomittu mistään rikoslakirikoksesta.

³² Tapojen tai tappoa lievemman lainkohdan mukaan tuomittujen.

6 Henkirikollisuuden kehitys vuosina 2010–2019

Henkirikollisuuden kehitys maassamme oli 2010-luvulla myönteinen. Henkirikosseurannan mukaan vuotuinen henkirikoksissa surmattujen määrä väheni vuosikymmenen mittaan runsaalla kolmellakymmenellä (–27 %). Rikollisuustaso laski 2,2 surmatusta 1,5 surmattuun 100 000 asukasta kohti (–32 %). Laskeva trendi tosin taittui vuosikymmenen lopulla, mutta myös vuosina 2018 ja 2019 rikosten määrä ja rikollisuustaso jäivät historiallisen mataliksi.

Myönteinen kehitys näkyi sekä naisiin että miehiin kohdistuneessa väkivallassa samalla tavoin. Naisia surmattiin vuosina 2010–2014 vuosittain keskimäärin 31, vuosina 2015–2019 enää 24 (–21 %). Miesten vastaavat määrät olivat 68 ja 55 (–19 %). Naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan torjunta on ollut keskeisellä sijalla viranomaisten ja järjestöjen ohjelmissa ja toiminnassa kuluvalle vuosituhannelle. Ainakin henkirikollisuudessa kehitys on ollut hyvä. Parisuhdeväkivallan uhrina vuosittain kuolleiden naisten määrä väheni vuosikymmenen alkupuolen seitsemästätoista vuosikymmenen jälkipuoliskolla kolmeentoista. Parisuhdeväkivallan uhrina vuosittain kuolleiden miesten määrä sen sijaan kasvoi hienoisesti vajaan viidestä runsaaseen viiteen (+13 %).³³

Koska trendi kaikissa läntisissä teollisuusmaissa Ruotsia, Maltaa ja Kreikkaa lukuun ottamatta on ollut Suomen kaltainen, suomalaisen yhteiskunnan väkivaltainen yleiskuva viiteryhmässään ei myönteisestä rikollisuuskehityksestämme huolimatta ole suuremmin muuttunut. Suomi oli henkirikollisuuden tasoltaan sekä vuonna 2010 että vuonna 2018 Euroopan unionin kuudenneksi väkivaltaisim maa, kaikkien Euroopan maiden ryhmässä sijoitus hieman parantui 14. väkivaltaisimmasta 18. väkivaltaisimmaksi.³⁴

Henkirikollisuuden yleiskuva on pysynyt määrällisistä muutoksista huolimatta lähes muuttumattomana. Tyypillinen suomalainen henkirikos on edelleenkin yksityisasunnossa tehtävä ryppyriitatappo. Aseena on keittiöveitsi ja tekoajankohana viikonloppu. Syyllinen ja uhri ovat tuttuja, keski-ikäisiä, yksin asuvia, työelämästä syrjäytyneitä, alkoholisoituneita miehiä, joilla on takanaan useita aiempia väkivaltarikostuomioita. Henkirikoksiin syyllistyvillä on kuitenkin yleensä selvästi rankempi väkivaltarikostausta kuin rikosten uhreilla. Surmaajat ovat myös pääsääntöisesti uhrejaan nuorempia. Ei siten näyttäisi olevan täysin sattumanvaraista kuka ryppyporukoissa surmaa ja kuka joutuu surmatuksi. Tekohetkellä osapuolet ovat yleensä 1–3 promillen humalassa, uhrin vahvemmin päihtyneitä kuin rikosten tekijät.

Tulevaisuuden rikollisuuskehitystä on vaikea ennustaa historiallisen kehityksen pohjalta. Varmaa on ainoastaan se, että niin vähenevä kuin kasvavakin rikollisuuskehitys katkeaa aikanaan. Rikollisuustrendit eivät ole lineaarisia eivätkä ikuisia. Parhaiten yhteiskunnallisista kehityskuluista on ennustettavissa väestön määrän ja ikärakenteen kehitys, muuttoliikettä koskevalla varauksella. Tällä hetkellä näyttää siltä, että väestömme vanheneminen tulee jatkumaan varsin nopeana vielä usean vuoden ajan. Koska ikäihmiset syyllistyvät väkivaltaan huomattavasti harvemmin kuin nuoremmat ikäryhmät, väestön ikärakenteen vanheneminen on

³³ Kyse vuotuisten määrien pyöristetystä keskiarvoista.

³⁴ Vuoden 2010 tiedot: Henkirikoskatsaus 2011 (helda.helsinki.fi/handle/10138/152579).

omiaan laskemaan henkirikollisuuden kokonaistasoa, jos ikäryhmäkohtaisissa rikollisuustasoissa ei tapahdu merkittäviä muutoksia. Tosin väestön vanheneminen saattaa myös lisätä joitakin henkirikollisuuden muotoja. Viime vuosina hoitokodeissa tapahtuneet asukkaiden väliseen väkivaltaan liittyvät surmat ja ikäihmisiin hoitohenkilöstön taholta kohdistuneet henkirikokset ovat lisääntyneet, mutta niiden määrä, ainakin ilmi tulleiden rikosten, on pysynyt edelleenkin pienenä.

Naapurimaiden kehitystä on myös syytä seurata, koska niissä tällä hetkellä esiintyvät ilmiöt voivat siirtyä viiveellä Suomeen. Ruotsi on yksi kolmesta Euroopan unionin jäsenmaasta, jossa henkirikollisuuden taso oli 2010-luvun lopussa korkeampi kuin vuosikymmenen alussa. Kaksi muuta olivat syvän talouskriisin läpikäynyt Kreikka ja siirtolaistulvan sekä sisäpoliittisen epävakauden kanssa paininut Malta. Ruotsissa ilmiön taustalla ei ole ollut sen enempää talouskriisi kuin yhteiskunnallinen epävakauskään, vaan etninen järjestäytynyt rikollisuus, jonka kontrolloinnissa viranomaiset ovat epäonnistuneet. Väkivalta on keskittynyt Tukholman, Malmön ja Göteborgin siirtolaishäiriöihin ja uhreiksi ei ole joutunut ainoastaan jengien jäseniä ja kiristyksen kohteita, vaan lukuisa määrä myös sattumalta väärässä paikassa väärään aikaan olleita sivullisia. Ei ole mahdotonta, että ilmiö leviää tulevaisuudessa muihinkin Pohjoismaihin, ellei siirtolaishäiriöiden ongelmiin puututa ajoissa ja etnisten jengien toimintaa pystytään, jos ei kokonaan ehkäisemään, ainakin valvomaan tehokkaasti. Onnistuakseen se vaatii johdonmukaista pitkäjänteistä työtä ja asianmukaisia resursseja (Lehti ym. 2019).

Hyvästä työstä väkivaltarikollisuuden tähänastisessa ehkäisyssä kertoo se, että henkirikosten erittäin korkea selvitysaste säilyi maassamme myös päättyneellä vuosikymmenellä vakaana. Taustalla on ammattitaito ja hyvin toimivat järjestelmät väkivaltarikostutkinnassa ja kuolemansyiden selvittämisessä. On tärkeää, että niistä pidetään hyvää huolta jatkossakin. Toimivien järjestelmien purkaminen on aina helpompaa ja käy nopeammin kuin niiden uudelleen rakentaminen.

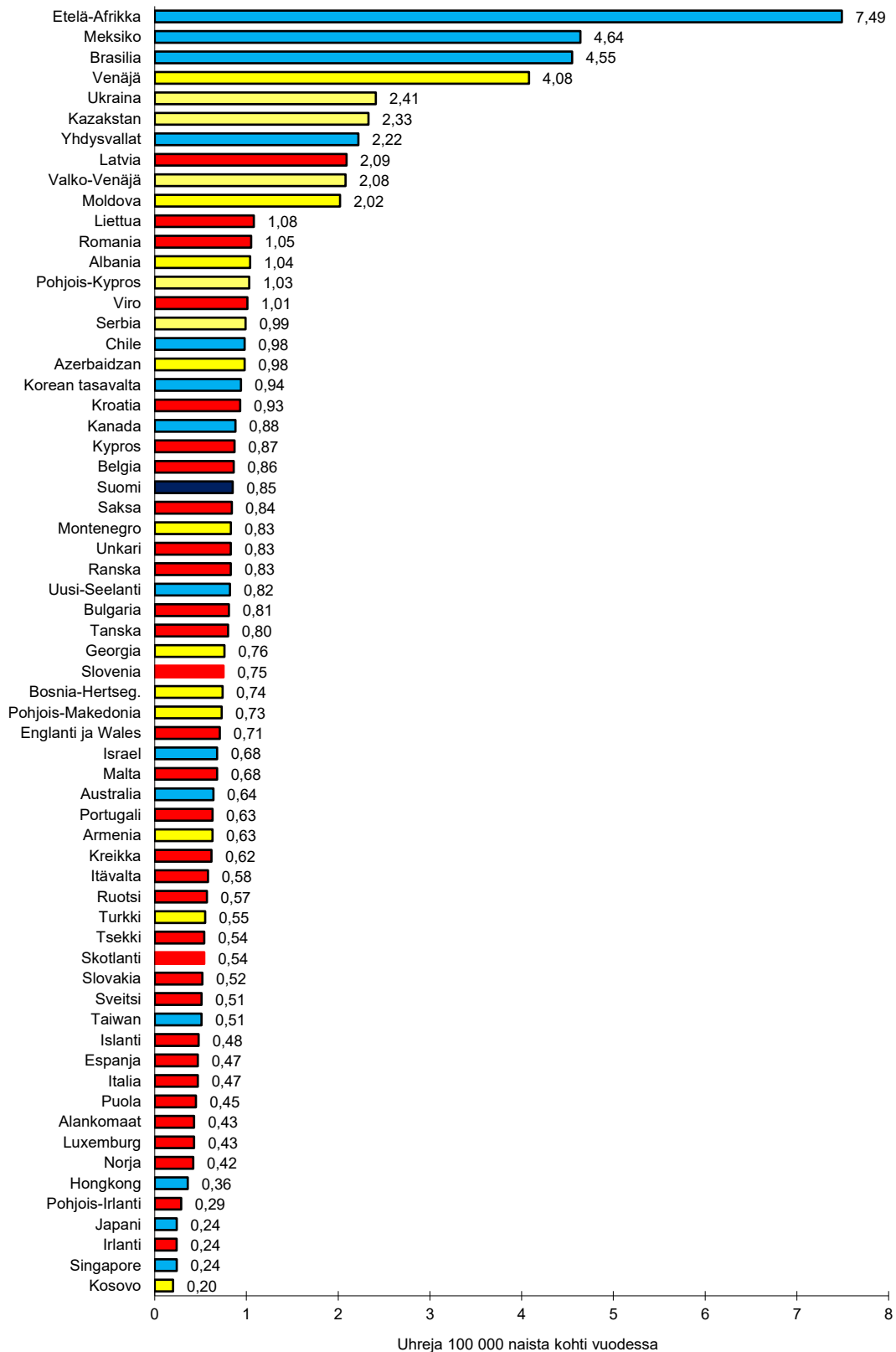
Kirjallisuutta

- Granath, Sven & Johanna Hagstedt & Janne Kivivuori & Martti Lehti & Soenita Ganpat & Marieke Liem & Paul Nieuwbeerta (2011). Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden. A First Study on the European Homicide Monitor Data. The Swedish National Council for Crime Prevention Research Report 2011:15; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 259. Stockholm: Brå.
<http://www.optula.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Kriminologisentutkimusyksikonjulkaisut/1302674251193>
- Häkkänen, Helinä & Hagelstam, Camilla (2003). Nuoret henkirikosten tekijöinä: viime vuosien kehityspiirteet ja niiden taustat. Rikostutkimus 2002, 31–40.
- Kivivuori, Janne (1999). Suomalainen henkirikos. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 159, Helsinki.
- Kivivuori, Janne (2002). Sudden Increase of Homicide in Early 1970s Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 3:1, 6–21.
- Kivivuori, Janne & Lehti, Martti (2011). Homicide in Finland and Sweden. Teoksessa: *Crime and Justice in Scandinavia* (toim. Michael Tonry & Tapio Lappi-Seppälä), volume 40. Chicago: The University of Chicago Press.
- Koskivirta, Anu (2001). Sisäinen vihollinen. Henkirikos ja kontrolli Pohjois-Savossa ja Karjalassa Ruotsin vallan ajan viimeisinä vuosina. Helsinki: Yliopistopaino.
- Koskivirta, Anu (2014). Kuolemansyyn selvittäminen. Lainsäädäntö, vastuuviranomaiset ja asiakirja-aineistot Suomessa 1600-luvulta nykyaikaan. *Genos* 4/2014, 194–209.
- Lappi-Seppälä, Tapio & Lehti, Martti (2015). Cross-comparative perspectives on global homicide trends. Teoksessa Michael Tonry (toim.): *Why Crime Rates Fall, and Why They Don't*. Crime and Justice Vol 43. Chicago: University of Chicago Press 2015, 135–230.
- Lauerma, Hannu (2009). Pahuuden anatomia: pahuus, hulluus, poikkeavuus. Helsinki: Edita.
- Lehti, Martti (2001). Väkivallan hyökyaalto. 1900-luvun alkuvuosikymmenten henkirikollisuus Suomessa ja Luoteis-Virossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 178. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lehti, Martti (2002). Henkirikokset 1998–2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista henkirikoksista. *Oikeus* 2002:14. Helsinki: Tilastokeskus.
- Lehti, Martti (2007). Nuoret ja henkirikollisuus 1980–2004. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 78, Helsinki.
- Lehti, Martti (2015). Homicide Drop in Finland, 1996–2012. *Journal of Scandinavian Studies in Crime Prevention and Criminology*, Vol. 15, Issue 2, 2014, 182–199.
- Lehti, Martti & Sirén Reino (2018). The impact of alcohol consumption on homicide: A time-series analysis of three Nordic countries. *European Journal of Criminology*. Julkaistu verkossa 28.9.2018: DOI 10.1177/1477370818802524
- Lehti, Martti & Janne Kivivuori & Guðbjörg S. Bergsdóttir & Heidi Engvold & Sven Granath & Jónas O. Jónasson & Marieke Liem & Mikkel M. Okholm & Mona Rautelin & Karoliina Suonpää & Vibeke S. Syversen (2019). Nordic Homicide Report. Homicide in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, 2007–2016. *Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia* 37/2019. *Krimo*. helda.helsinki.fi/handle/10138/306217
- Matikainen, Olli (2002). Verenperijät. Väkivalta ja yhteisön murros itäisessä Suomessa 1500–1600-luvuilla. *Bibliotheca Historica* 78. Helsinki: SKS.
- Nieuwbeerta, Paul & Leistra, Gerlof (2007). *Dodelijk geweld. Moord en doodslag in Nederland*. Amsterdam: Balans.

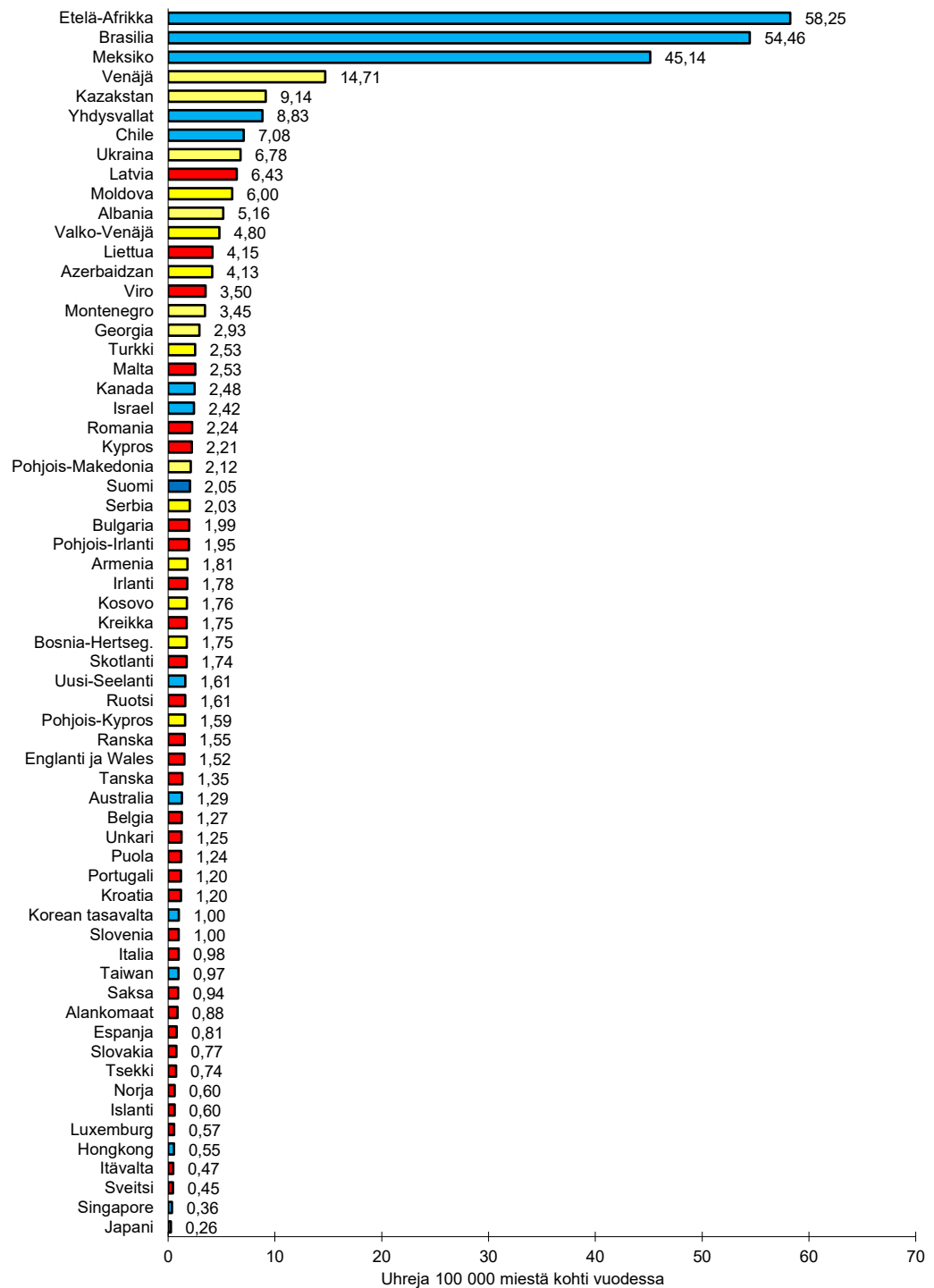
- Paanila, Jarmo (2004). Vaarallisten rikoksenuusijoiden uusimisirskiin vaikuttavat tekijät Suomessa 1971–1995, Kuopion yliopiston julkaisuja D 337, Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Pajuoja, Jussi (1995). Väkivalta ja mielentila. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A 201. Jyväskylä: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Pajuoja, Jussi & Salminen, Markku (1996). Kadonneet henkilöt. Helsinki: Keskusrikospoliisi.
- Pridemore, William Alex (2003). Demographic, Temporal, and Spatial Patterns of Homicide Rates in Russia. *European Sociological Review*, Vol. 19, No. 1, 41–59.
- Pyrrö, Leena (1973). Henkirikokset Suomessa 1969–1972. Kriminologisen tutkimuslaitoksen julkaisuja M 23. Helsinki: Kriminologinen tutkimuslaitos.
- Rajala, Juha (2004). Kurittajia ja puukkosankareita. Väkivalta ja sen kontrollointi Kannaksen rajaseudulla 1885–1917. *Bibliotheca historica* 87. Helsinki: SKS.
- Rautelin, Mona (2015). Cryptic Pregnancies and their Legal Consequences in Pre-Modern Finland. *Social History of Medicine*, Vol. 28, Issue 4, 663–685.
- Sirén, Reino & Lehti, Martti (2006). Musta maaliskuu? Väkivalta ja alkoholin kulutuksen kasvu vuonna 2004. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 222. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Savolainen, Jukka & Lehti, Martti & Kivivuori, Janne (2008). The Historical Origins of a Cross-National Puzzle. *Homicide Studies*, Volume 12, Number 1, 2008, 67–89.
- Tiihonen, Jari & Lehti, Martti & Aaltonen, Mikko & Kivivuori, Janne & Kautiainen, Hannu & Virta, Lauri J. & Hoti, Fabian & Tanskanen, Antti & Korhonen, Pasi (2015). Psychotropic drugs and homicide: a prospective cohort study from Finland. *World Psychiatry* 14(2) 2015, 245–247.
- Verkko, Veli (1933). Biologisluontoisten tekijäin vaikutuksesta henki- ja pahoinpitelyrikollisuuteen. Tilastollis-kriminologinen tutkimus. Helsinki.
- Verkko, Veli (1931). Henki- ja pahoinpitelyrikollisuuden kehityssuunnan ja tason määrittämisestä I. Suomi ja sen naapurimaat. Tilastollis-metodologinen tutkimus. Helsinki.
- Verkko, Veli (1931). Henki- ja pahoinpitelyrikollisuuden kehityssuunnan ja tason määrittämisestä II. Muut maat. Tilastollis-metodologinen tutkimus. Helsinki.
- Verkko, Veli (1951). Homicides and suicides in Finland and their dependence on national character. *Scandinavian studies in sociology* 3. Köbenhavn.
- Verkko, Veli (1949). Lähimmäisen ja oma henki. Sosiaalipatologisia tutkimuksia Suomen kansasta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B 33. Jyväskylä.
- Verkko, Veli (1948). Maailman vanhin väkivaltatilasto. Taulustolaitoksen 200-vuotismuiston johdosta. Tilastokatsauksia 11–12/1948.
- Verkko, Veli (1936). Väkivaltarikollisuuden riippuvaisuus kansanluonteesta ja muista etnillisistä tekijöistä. Tilastollis-kriminologinen tutkimus. Helsinki.
- Viljanen, Terhi (1983). Henkirikokset Suomessa vuosina 1970–79. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 60. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Ylikangas, Heikki (1976). Puukkojunkkareitten esiinmarssi. Väkivaltarikollisuus Etelä-Pohjanmaalla 1790–1825. Keuruu: Otava.
- Ylikangas, Heikki (1990). A Historical Review of Violent Crime in Finland. Teoksessa: *Criminal Violence in Scandinavia* (toim. Annika Snare). *Scandinavian Studies in Criminology* 11. Oslo: Norwegian University Press.
- Ylikangas, Heikki (2000). Aikansa rikos historiallisen kehityksen valaisijana. Helsinki: WSOY.
- Ylikangas, Heikki (2001). What happened to violence? In: Heikki Ylikangas & Petri Karonen & Martti Lehti: *Five Centuries of Violence in Finland and the Baltic Area*. *History of Crime and Criminal Justice Series*. Columbus: Ohio State University Press.
- Ylikangas, Heikki (2003). Nurmijärven rosvot. Helsinki: WSOY.

Liitteet

Liite 1 Naisten henkirikoskuolleisuus Euroopassa ja Euroopan ulkopuolisissa teollisuusmaissa (surmattuja 100 000 naista kohti vuodessa; viimeisten viiden vuoden keskiarvo)

Liite 2 Miesten henkirikoskuolleisuus Euroopassa ja Euroopan ulkopuolisissa teollisuusmaissa (surmattuja 100 000 miestä kohti vuodessa; viimeisten viiden vuoden keskiarvo)

Liite 3 Euroopan kääpiövaltioiden ja erillishallintoalueiden henkikirjollisuuden taso (surmattuja 100 000 asukasta kohti vuodessa; suluissa mainitun jakson keskiarvo; Krimo)

Alue	Taso	Keskiväestö
Abhaasia (2010–2018)	3,8	243 078
Ahvenanmaa (2010–2019)	0,0	28 980
Andorra (2010–2015)	0,4	78 794
Artsahin tasavalta (Vuoristo-Karabah) (2010–2018)	2,4	146 967
Färsaaret (2010–2019)	0,6	49 108
Gibraltari (2010–2019)	1,8	32 901
Grönlanti (2010–2019)	9,0	56 431
Guernsey (2010–2019)	0,2	64 220
Jersey (2010–2019)	1,3	100 207
Liechtenstein (2010–2019)	0,6	37 222
Mansaari (2010–2019)	0,1	83 633
Monaco (2010–2019)	0,5	36 597
San Marino (2010–2015)	0,0	31 458
Transnistria (2011–2018)	3,1	488 812
Vatikaanivaltio (2010–2019)	0,0	698

Liite 4 Osapuolten suhde naiseen kohdistuneissa henkikirjoissa 2013–2019

Uhri oli tekijän	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Aviopuoliso	6	3	2	4	8	8	5
Avopuoliso	2	6	1	1	2	3	4
Seurustelukumppani	1	3	0	2	5	2	6
Ex-puoliso/seurustelukumppani	5	3	4	5	1	3	1
Partneri, samaa sukupuolta	0	0	0	0	0	0	0
Tytär	2	3	0	1	2	2	1
Äiti	1	0	3	3	2	1	2
Sisar	0	0	0	0	0	0	0
Muu sukulainen	0	1	0	0	1	0	1
Tuttava	5	4	4	2	3	5	7
Ennalta tuntematon	1	4	2	4	4	0	0
Suhde ei tiedossa	0	0	0	0	0	0	1
Juttu pimeä kirjaamishetkellä	0	0	0	0	2	0	2
Yhteensä	23	27	16	22	30	24	30

* Ennakkotieto.

Liite 5 Osapuolten suhde miehiin kohdistuneissa henkirikoksissa 2013–2019

Uhri oli tekijän	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Aviopuoliso	2	3	0	0	0	2	0
Avopuoliso	2	0	2	1	1	3	2
Seurustelukumppani	1	0	2	3	0	3	1
Ex-puoliso/seurustelukumppani	1	1	1	0	1	2	1
Partneri, samaa sukupuolta	0	1	0	1	1	0	0
Poika	3	4	2	1	1	1	2
Isä	1	3	0	5	0	3	3
Veli	2	1	2	1	0	2	1
Muu sukulainen	1	1	3	1	1	3	1
Tuttava	42	40	37	25	22	39	38
Ennalta tuntematon	9	6	17	13	9	4	4
Suhde ei tiedossa	0	0	0	0	0	0	3
Juttu pimeä kirjaamishetkellä	1	1	0	1	1	0	2
Yhteensä	65	61	66	52	37	62	58

* Ennakkotieto.

Liite 6 Alle 15-vuotiaisiin lapsiin kohdistuneet henkirikokset tekotyyppin ja tekijän mukaan vuosina 2010–2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Surmaaja lapsen äiti										
Surmattu yksi oma lapsi (tapauksia)	2	2	3	2	1	1	1	0	0	1
Surmattu puoliso ja lapsi/lapsia (rikostapahtumia)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Surmattu useampia omia lapsia (rikostapahtumia)	0	1	1	0	2	0	0	0	0	1
Surmattuja lapsia (uhrien määrä)	2	4	5	2	6	1	1	0	0	3
Surmaaja lapsen isä										
Surmattu yksi oma lapsi (tapauksia)	0	0	1	2	1	0	0	1	1	0
Surmattu puoliso ja lapsi/lapsia (rikostapahtumia)	0	3	2	0	0	0	0	0	0	0
Surmattu useampia omia lapsia (rikostapahtumia)	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Surmattuja lapsia (uhrien määrä)	0	6	8	2	1	0	0	1	1	0
Surmaaja muu										
Yksi uhri	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Useampia lapsiuhreja (rikostapahtumia)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Surmattuja lapsia (uhrien määrä)	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Surmattuja lapsia kaikkiaan	2	10	13	4	7	1	1	1	2	3